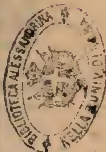

PETRI CVRSII CIVIS RO. DEFENSIO PRO ITALIA AD ERASMVM ROTERODAMVM.

F. Molsa.

Excitet occeanus, quicquid pater alluit undis,
Et totum pubes Te tua Rhene bibat,
Non minus Italiæ stabit decus, ignea dum uis
E Cursi docto fulminis ore cadet.
Sic Iouis immoto consurgens robore quercus
Contemnit Boreas, debilitatq; Notos.

Paulo. III. Pont. Max. P. Cursius. S. P. D.

Vod orbis illa debellatrix Italia ab Erasmo Germano m'ltis iā editis mōum ētis celebri, i Myconio cal uo iterpretando, est iudicata, tam raro bellaces p ducer, q̄ raro fidos Africa, Eruditos Scythia: Nō potui me cōtinere Paule Pont. Max. Quin eius Terræ defensionē suscipere, quæ me, meosq; omneis auos, atauosq; nascētes, excepisset. Cū uero susceptam, ac uix dū omnibus membris informatam, quidam uiri mihi amicissimi, iidemq; doctiss. uidissent: uisam, ut ederem, editam Erasmo, ut q̄ primum mitterem suaserunt: persuaseruntq; facillime: quod hunc ingenii mei fœtum, non tam externis gentibus eloquētiæ ostētatorē, q̄ Italiæ mei erga se studii, seu pietatis potius, declaratorem: & Erasmo mutandæ, tollēdæq; sententiæ psuasorem esse cupiebā. Cuius ego uoti ut certius cōpos fierem, maturandā mihi editiōem esse uidebā, ne dū hūc intra parietes, ueluti intra uterų, diutius cohiberem, formarem, colorarem q; morosius: aliquid de me, aut de illo fieret. Cū igit' hi meo magis proposito, & metu: quā suo iudicio in sniam traxissent: piaculum me cōmittere putassem: si partū hunc alius, quā tuis auspiciis in hoīum lucem edidissem. A quo licet facto una me rō auocare potuisset: Quod

in altiſſimo iſto tuo rerum humanarum faſtigio, tuam quoque ſingularem eloquentiā reformidare debebam: longe tū plures, longe me maiores rationes, ad id audendū ſunt hortatæ. Primū, quod te Italum ſciebā, ſciebam & Romanum: nec ciuem modo clariſſimum, ſed Principē ampliſſimum, ac ex ampliſſimis principibus pcreatum: q longa ſerie, multis ſæculis, plurimis rebus, bello, & pace: fortiter, ſapienterque geſtis, Italiā ab externis periculis defendiſſent: utque hanc ciuitatē uariis beneficiis affeciſſent: ſic & hāc urbem, clariſſimis monumentis exornaſſent. Deinde quod tu iā nō Italiæ modo cunctæ, cunctoque, (quā late patet) Chriſtiano Imperio præſideres: ſed quod longe prius id ſis meritus, quā adeptus. Quodque is, cui ſucceſſiſti, te prius tanta ſucceſſione dignū iudicauerit, quā in morbum inciderit. Cui. n. eſt obſcurum? Clementē VII. In cōponendis Italiæ bellis, inteſtiniſque ſeditiōibus (qbus forſan ab Eraſmo minus bellicoſi exiſtimari potuiſſemus) tuo præcipue uſum fuiſſe conſilio? Cui & illud iā eſt incognitum? licet intra parietes factū? Eundē in ſua illa tā longa ualetudine, cū te ſibi ſucceſſurum animo (quod morientes ſolent) præſagiſſet: tantū ſua quoque ſponte tuis uirtutibus, tuæque ſapientiæ tribuiſſe, ut ſuos omneis, ad quos id oīum præclariſſimū munus ptineret, quadā quaſi teſtamenti religionē obſtrinxerit: te (quantū ipſi poſſent) ut Chriſtiani nauigii gubernaculo moderando, Luteraniſque pcellis ſedandis, præficerent: te unū teſtatus parē, unum

testatus idoneum, qui Italiæ, omniumq; Christianaꝝ nationum dubiam adhuc, incertamq; concordiā stabilires: religionem labefactatā, redintegrares: Pontificiā maiestatem imminutam, amplificares. Nec modo hæc, quæ ad publicas, piasque: sed quæ etiā ad priuatas familiæ rationes ꝑtinent, sunt uulgatissima: Tantum præterea illū, tuæ bonitati, & fidei credidisse, ut cum suoꝝ omnium tibi tutelam, ueluti parenti optimo, cōmendasset: Tuq; illos in tuā fidem recepisses, extremum spiritum, ut de reip. suoꝝq; statu securus, æquo animo naturæ reddiderit. Demum ea me præcipue ratio mouit, Quod te, tum longo reꝝ usu, tum exactissima doctrina, optime omniū scire non ignorabā: belloꝝ, quas tot annos pertulimus, iniurias, non tam (quod multi putant) Italoꝝ animoꝝ disiunctione, populoꝝue mobilitate, quā imperantium uarietate, potestatúmq; dissimilitudine contigisse. Quæ si nunc in Italia, ut in sapientissima quondā Græcia, passim existat: Cui: nisi reꝝp. ignaro, miꝝ uideatur: siqdem in nostra hac regione, quod in aliis non item: Tot ferè sunt principes, tot Reges, quot maximæ, quot opulentissimæ ciuitates: Quas constat esse quā plurimas: Tot ferè reꝝp. formæ, quot illaꝝ sunt potestates. Quaꝝ diuersissimos fines si diligenter animo expendisset Erasmus: ex his belloꝝ fontem, ex his seditionum originem, ex his Italiam non ab externis uictam: sed ab Italo externis patefactam animaduertisset. Nec, ꝙ externi Ita —

lis uocantibus,Italis fauentibus,Italiã ſupiorib9
annis fœdiſſime lacerarint: huius propterea,ne-
dũ oĩs æui Italos raro bellaces iudicaſſet:iudica-
tos literis cõſignaſſet. Vt mihi uideať Eraſmus,
aut nõ legiſſe,aut lectũ,ut uanum neglexiſſe, Ita-
lis ueluti pſtãtioris naturæ ciuibus gnoſioꝝ ſide-
rũ affulſu,regios imperandi ſpũs ita eſſe infuſos,
bellandiqꝫ ptinaciã ita natura eſſe inſitã:ut bella
ſemp agitare,bella tractare,bella expetere,& quæ
ſuis uiribus nequeant:ea alienis moliri cogantur.
Sed ego ſtult9:qui hanc alterius loci diſputatio-
nem eſſe nõ uideri. Qđ aũt.P.B.ad meæ defenſio
nis editiõem ptinet:debueram(ut dicebam)a tã
audaci ppoſito abſterreri:inqꝫ tua oĩum diſcipli-
naꝝ eruditiõe,tuã quoqꝫ eloqntiã,acerrimũqꝫ iu-
diciũ reformidare. Niſi ſupiorib9 cauſis ea ẽt ac
ceſſiſſet,qđ me,ſi nõ magnã, aliquã ſaltẽ abs te,
aliiſqꝫ Italis grãm inituꝝ ſpauerim:ſi bellicã tot
diuinis uerius miraculis,qͣ̃ humanis facinoribus
nrẽ regionis multis ſæculis ppagatã gloriam,ne
unus Eraſmus præriperet,ego primus obſtitiſſẽ:
maluiſſemqꝫ doctiſſimi uiri ſimultates appetere:
qͣ̃ illam,aut oĩno relinqre indefenſam:aut clario
ribus oratoribus nõ indicare defendendã. Nam
ſi hæc tã inſignis nota in Eraſmi Adagiis indefẽ-
ſa,inculpataqꝫ inueterauiſſet,non paꝝ fuiſſet ti-
mendum,ne poſteri,nõ tam Italos ut uanam ne-
glexiſſe,qͣ̃ ut uerã diluere nequiuiſſe, eſſent
opinaturi. Vale. octauo kal. Decembr.
M. D. XXXIIII.

PET. CVRSII CI. RO. DEFENSIO PRO ITALIA AD ERASMVM ROTERODAMVM.

ETsi Erasme bellica Italoꝝ militũ, ac Impatoꝝ egregia facinora, tot, tanta, tamq; incredibilia semp extiterunt: ut nullius facundissimi oratoris eloq̃ntia, tam admirabilis, tam excellens, humano captu comprehendi queat. Quæ lõgissimi æui spatio illis enumerandis, nedum explicandis satis esse puteť. Tamẽ q̃d tu unus, (quãtũ sciã,) tot ante actis sæculis es reptus: qui Italos raro esse bellaces, & senseris, & id literis cõsignare, posterisq; pdere nõ dubitaueris: nõ eo me animi robore, ea mentis tranq̃llitate præditũ fateor, ut cognita hac, licet uana, Italiæ ignominia, non sim repente publica causa uehementissime comotus: Priuata, acerbissime tristatu s. Publica, q̃d gentẽ tu Italam, ea laude spoliare tentaueris: qua omnium gentium, oium sæculorum, omnium autoꝝ testimonio, ipsarum deniq; rerum gestarum in solis terrarum ultimis, uariis adhuc in locis extantibus monumentis, omnibus gentibus, longo interuallo antecelleret. Priuata, quod huic tam indignæ notæ, tam iniustæ ignominiæ, qua eam tu regionem affecisti: In qua ego, meiq; omnes aui, atauiq; essent procreati: pro ipsius dignitate dilucendæ, me omnino imparem esse cognoscerem,

Hinc igitur rei indignitas Erasme me,ut tibi ab
senti hanc defensionẽ scriberẽ,hortabať. (Quan
do præsẽs aut tibi recitarẽ,aut de hac tecũ re fa
miliarius colloqui,nõ possem.)Hinc mei ingenii
infirmitas:tui præstantia,ab hoc me opere deter
rebat.Nam si tantam rem aggrederer,mihi non
parum timendum esse uidebam,ne huic oneri te
mere suscepto,turpiter succumberem: si non ag
grederer,non minus timendum,ne meam, quan
tacunq; est,operã,publicæ causæ male denegasse
iudicarer:priuatisq; plus animi offensionibus, q̃
publicis tribuisse,iure ab illis reprehenderer: qui
non ignorarent,paucis ante mensibus, summo
studio,acri contentione,longa oratiõe,priuatam
causam animose defendendam suscepisse: susce
ptam animosius defendisse, Itaq; cum aliquãdiu
id animo uolutassem,ea tandem deliberanti sen
tentia potior,ea ratio uisa est probabilior:ut de
hac tibi re uel cum periculo minus egregie naua
tæ operæ scriberem,quã cũ neglecti officii,ac pie
tatis nota omnino conticescerem. Siquidem in
genii infirmitas,ac eloquentiæ tenuitas, tolerari
forsitan possit:Officii,ac pietatis cõtemptus nul
lo modo possit.Huc accessit,quod ab iis, qui bel
licis Italorum laudibus fauent,aliquam me om
nino gratiam initurum sperauerim,quod cũ pri
mus id tentauerim,Clariores oratores, non stu
dio tamen mecum contendendi,neq; q̄ Italia nõ
se,sola sui celeberrimi nominis maiestate defen
dat,sed ne summorum oratorum patrocinio ca

rere

rere uideatur,id sint summa cum laude perfectu-
ri, Quod ego maioribus animis,q̃ uiribus,dolē-
tius, q̃ subtilius conatus, perficere nequiuerim.
Rogo te igit̃ Erasme, ut posito tuo ad breue tē-
pus Italorum militum odio, aut (si ita mauis)
ignauiæ italæ contemptu: Tuoq; item erga te,&
tuos amore, tantisper te mihi attentum, beniuo-
lumq; exhibeas,donec ego in ea causa tuum ultro
iudicium subeam:audacterq; sustineam: In qua
tu prius Italam gentem damnaueris,q̃ nos te il-
lam unq̃ accusaturum putauerimus:tuiq; pristi
ni iudicii tantisper obliuiscaris: nihilq; huc affe-
ras præiudicati ;dum tu contra,quid ego de tuo
hoc iudicio sentiam,intelligas:idq; ut libenter fa-
cias,non hæc te sola causa debet impellere, q̃ no-
uo,inusitatoq; liberalitatis genere te in tua sentē-
tia retractanda iudicem non detrectem, cuius te
reum apud seuerissimos iudices,& iure agere,& le
gibus peragere potuissē: Sed ea quoq;,quod eo,
tota hac elucubratione temperamento; me usuq;
polliceor: ut in summa,publicaq; iniuria,nullam
contumeliam,in uehementissima iracundia,nullū
sis insolentius conuitium a me auditurus. Dabo
enim enixe operam, ut te indigne fecisse,comiter
magis ostendam,q̃ te cōtumeliose, superbeq; re-
futē. Tua siquidem ætas ingrauescēs,tuæ uariæq;
singularesq; ingenii uirtutes, causæ præterea no-
stræ fiducia (utinam sic & eloquentiæ) mihi sua-
serunt,ut lenius tecum agerem:teq; amice potius
interrogarem,monerem q; humaniter: q̃ aut pe-

tulanter exagitarem: aut hostiliter insectarer: spe-
ro enim, si sine iurgio te appellatum uideris, fore,
ut quem res ipsæ, non tam scriptæ, quam gestæ: nec
tam auditæ, quam uisæ: quenque non tam ipsa fama
egregiorum, diuinorumque Italiæ facinorum, quasi
per manus (ut dicunt) tradita, quam cōcordi omni-
um linguarum sermone intexta historia nō dum
mouerint, nostra forsan oratio, si nulla uerborū
immoderatiōe efferatur, nullumque, e, barbatis il-
lis priscis prouinciarum expugnatoribus ad inui
diam in te conflandam ab inferis excitet, sola ue-
terum Italorum existimatione contenta, a pristi-
na te mēte, sentētiaque deducat, inuitetque simul: ut
ueluti Achilles Telephū, eadē, qua uulnerauerat
hasta sanauit, sic tu, Quo Italis stilo ignauiæ uul
nus intulisti, eodē placatior factus, medearis.

¶ Principio Italiam Erasme, quam tu ignauiæ
damnasti, tam multis annis, tam uariis, exitiali-
busque bellis, tot intestinis, tamque nefariis seditio-
nibus, tamque multiplici calamitatum genere ue-
xatam, ut nemo non nouit, sic nos nō modo bo-
norum, fortunarumque omnium prope interitum,
sed eloquentiæ quoque, cæterarumque disciplinarū,
non paruam iacturam factam, neque sine dolore
recordamur, neque sine gemitu recēsemus: neque si-
ne pudore fateri cogimur, latinas literas in suo
latio aliquot ānis ita rarius coli desiisse, ut in alie-
no, quam in suo, lætius solo florere, uberioresque pere-
gre, quam domi fructus producere cæperint. Quam
obrem Venetis interea, Patauinis, Gallis, ac Ger-

manis,ad quos illæ,ubi tutius agerēt, immigrasſent,non mediocriter inuidebam,ſic tamen ut lōge magis Italis ſucceſerem:qui inteſtinis ſeditionibus,belli,& pacis artes,quæ noſtrorum maiorꝝ propriæ,perpetuæq; fuiſsēt:nec quo deberēt ſtudio perſequi, nec qua cuperēt laude cōſequi ualerent,Cæterum compoſitis tādem Italiæ rebus, animo aliquantum recreatus, ſperare cæpi, latinas literas breui, quaſi poſtliminio, in domum ſuam ueterem remigraturas.meq; eo nomine cōſolari,quod Itali, qui ineuntibus noſtræ tēpeſtatis bellis uiſi fuerant externis hoſtibus minus bellicoſi,quod longa rei militaris deſuetudine, ueteris militiæ diſciplina exoleuerat, ac priſca illa animorum ferocia elanguerat, ita breui,licet in partes diuiſi,bellica uirtute claruiſſent, ut Italiæ hoſtes uelint, nolint, fateri cogantur, Italiam nec cum Italiæ quidem uiribus uinci,ſubigiue poſſe.

¶ Cum igitur ita me cum multis ſæpe eſſem cōſolatus,meq; non ad grauiora illa philoſophiæ, ac eloquentiæ intermiſſa ſtudia,ſed ad manſuetiores muſas longo interuallo reuocaſſem, ecce non conuicianti,non accuſanti,non aliena occupanti. Ampliſſimum Rodulfum Cardinalē carmine tantū laudanti, lis Rodulfi nomine, aliena calumnia, alieno carmine mihi eſt intentata, nec ideo, quia non qua debui,ſed quia illum,qua potui laude,adornarim,quam ego litem dum diffringere appararē,& in obiecto robore (Quis hoc unq; putaſſet) diluendo uerſarer, altera mihi &

indigne damnatæ abs te regionis causa est indi-
cata magis, ne nescirem, q̃ ut defenderem oblata, argumento longe dissimili, ratione longe diuersa, longe dispari iniuria, ac nota, tam insignite Italo nomini impressa, ut pro ea una diluēda Itali omnes, Qui, non aquis pluuiis, sed uiuo oratiōis flumine exundant, dicendi facultate cōtendere, Qui bellicarum uirtutum studio, gloriaq; trahuntur, gladiis, telis, equis, uelis depugnare, digladiariq; deberent. ❡ Nec me latet Erasme priuatā illam meam fuisse eiusmodi, ut eam quispiam sine ulla uocis contumelia, graui tantum taciturnitatis iudicio, satis se pbe diluisse, satis se digne uídicasse, satis demum se alte clamasse, si renidēs tacuisset, existimare potuerit. ❡ Ego uero non sum passus omnino neglectam elabi, q, neq; à, bonorum ueterum consuetudine abhorrere, neq; a nostrorum studiorum ratione alienum esse uidebam: si apud Rodulfum, apud quem, & per quem, huius nomine supposito, suo suppresso, illi me maleuoli conuitiis transfixum, ad posteros infamem trāsmittere sunt conati, ego illis crimine magis diluēdo, q̃ ingerendo responderem: ne illi, illorūq; similes, & mihi, & innocentibus aliis post hac impune se negocium facere posse confiderent. Quū præsertim non prioribus probris contenti, cum sibi responderi, non carmine, sed soluta oratione audissent, ab illa me commentanda, edendaq; defensione, qua barbaricis minis, qua ueneni, ferriq; terrore, abducere sunt conati, sed ignē igni addi-

derunt. ¶ Publicam autem, o coelum, o mare, o, terra, Italæ uirtutis, ac bellicæ fortitudinis testes, quis negligendam dixerit? quis duxerit differendam? In qua orbis illa debellatrix Italia, e qua plures bellicosissimi exercit⁹ multis sęculis, q̃ꝫ ex equo semel Troiano fortissimi uiri prodiere, nullo defendente est postulata imbelliæ, est damnata ignauiæ: nec ab adolescente, iuueneúe aliquo, fictis se causis exercente, iustos, iniustos, amicos, inimicos, æque exagitãte: nõ a, milite: duceúe aliquo bellicosissimo, sed a te, tua uenia, Phormione uerius, q̃ꝫ Annibale, & sene, non oratoris, non declamatoris, sed meri interpretis munus obeunte, armorum autem, castrẽsiumqꝫ laborum, ac militarium periculorum insolentissimo, & nisi tuam eruditionem admirarer, & uenerarer canitiem, dicerem, & scribendæ dicæ, & informandæ causæ inexpertissimo: quod integram, amicamqꝫ nationem, nõ legitime, non lite contestata, non præsentem, in iudiciũ uocaueris, absentemqꝫ prius ignauiæ damnaueris, q̃ꝫ se illa nouerit accusatam: Et quo testatior esset damnatio, eam literis cõsignasti, consignatam, iam quartum emisisti. ¶ Quæ tamen adhuc mihi esset incognita, nisi & sors, & amicus indicassent: Nam quum ego contra nostrorum militum uirtutem, & eorũ præcipue, qui contra Cæsarianum illum ueteranorum inuictũ, ex uariisqꝫ nationibus conflatum exercitum tam fortiter, tam animose, tam fœliciter annuam Florentiæ obsidionem pertulissent, quibus poteram

tum laudibus extulissem: Franciscus Marsupi-
nus, ciuis Florentinus, senex (ut optimus, sic pru
dentissimus) qui illi forte sermoni interfuit, nihil
a meis laudibus cunctatus, repente e uestigio tua
Adagia afferri iussit, uoluitq; sine mora, Myconii
calui, uulgati sane adagii, non uulgatam tamen
tuam interpretationem legerem, In quo Germa-
norum tu doctissimorum omnium Coryphæus
enodando, sine ulla exceptiōe militum, equitum,
ducum, locorum, armorum, temporum, censorio
supercilio, grauitate prætoria, autoritate senato-
ria, statuis, decernis, pronuncias, Italum bellacem
tam inuentu rarum, q̄ Pœnum fidum, q̄ Scythā
eruditum. ¶ Is igitur, quod eundem, quem ego,
Citorum, recentioris nominis in urbe montem in-
habitat, estq; mihi amicus, ut qui maxime, Quo
æqore arbitror animo ferrem inuidorum in me
maledicta, roburq; in his mihi, ut probrosum, ob-
iectum, uoluit oculis spectarem, ac citra dubita-
tionem intuerer, te nullo duce, nullo probato au-
tore, nullo exemplo ausum, Italis omnium gentiū
uictoribus, quasi Gamphasantibus inurere per-
petuam notam imbelliæ. Quod uerbū, si tuis for-
san auribus inusitatius uideatur, ego ideo confi-
dentius utar, repetamq; frequentius, quod tū rem
de qua agitur, significantius exprimit: tum quod
sperem usu nostro posse mollescere. Substiti igit̄
Erasme, ut debui, ad tuam tam nouam, tam ino-
pinatam censuram, attonito nescias, an irato si-
milior: parua tamen mora, ita uiolenter illa conci

tati stomachi procella me perculit, ita grauiter afflixit, ut non modo affectũ meæ defensionis cursum retardarit, sed ita impetuose interruperit, ut parum abfuerit, quin me, ueluti naualē desultorem, e, qua uehebar nauicula, in hanc recentiorem transultare, remis, uelisq; orationis, aut solam impellere, aut hanc cum illa adligatam quasi remulco trahere coëgerit, eramq; omnino alterum facturus, nisi Marius Volaterranus literarii nauigii ut gubernator clarissimus, sic imminentis tempestatis præuisor certissimus, scopulorumq; in turbato studiorum æquore euitator sollertissimus, ab hoc me proposito abduxisset, fidissimusq; autor extitisset, ut qua cæpissem, ea me sola naui in proximum portum reciperem. Nam quum autorem reputabam, Germanum noueram, quem (ut in tua quadam scripsisti epistola) ingenue dicere & facere addecet, Quũ ætatem, annos plus, minus, octoginta: Quum eruditionem, neminem nostra hac ætate plura legisse, aut forsan scripsisse, neminem certe plura edidisse. Quum iudiciũ, tam subactum, tam emunctum, ut in tuo tibi Ciceroniano, ne ipse quidem Cicero, ipse sit Cicero: ac (ut apertius loquar) tua ista censura effectum, ut ne ipse quidem Cicero apud posteros tanti sit futurus, quanti hactenus a ueteribus est habitus.

¶ Quo igitur magis & rem, & hominem animo expendebam, eo Erasme uoluissem magis, (quando Italos tam habes despicatos) ut eruditos, q; bellaces Italos inuentu raros & sensisses, & ueniē

tibus id seculis prodere, persuadereq; curasses?
Quando Romanum, plures sæpe bellacissimorũ Italorum legiones extra Italiam aluisse constet, q̃ domi doctissimorum(ut sic dixerim)decurias. Quando & tu legeris latinas acies tanto pugnæ studio, tanto, tanq; pertinaci animorum ardore certasse: ut terræ motum, quo multarum urbium partes collapsæ, montes proruti, flumina rapido cursu auersa fuerint, nemo tamen pugnantiũ senserit: An si nobis optio detur? non malimus Italũ bellacem, & robustum? q̃ disertũ, ac eloquentem? Siquidẽ populus Romanus (si ueræ sunt Græcorum in hac re historiæ, Romanæ etenim in lite Romana Germão homini suspectæ forsitã sint) imperii fines oceani littoribus, rerum gestarum famam, cœli orbibus terminauit, quingentisq; ãnis cũ sola Italia uario euẽtu luctatus, reliquũ orbis intra ducentos subegit, uictoriis, triũphisq; peragrauit. Vereor tamẽ Erasme ne tui amatores, qui ut multi quidẽ sunt, sic illos tibi ꝑfectò neq; inuideo, neq; demptos cupio, de nostræ ætatis militẽ, te intellexisse asseuerare audeant, non tam iudicium, in re præsertim tam aperte, tam clare, falsa, q̃ amici excusationem sequentes. Nam qs tam leuiter primoribus labiis literas degustauit? tanq; parum comunis est sensus particeps? qui non uideat, nec te id sensisse, nec scripsisse, nec ullo modo cuiq; probari posse, ut tantus tu uir, tãtæ rei statuendæ, ac iudicandæ, tam alte, tam negligenter indormiueris, ut adagiũ illud, quod ad

cœli,

cœli,non ad sæculi:ad regionis,non ad exercita/
tionis:ad naturæ,non ad fortunæ culpam erat
accomodādum. Id ad unius ætatis homines/ &
bella contraxeris. Vt & notam:quam in Pœno,
Scytha/ scires esse perpetuā:eā in Italo uolueris
esse temporariam:Quid?ita ne ego te,uel non so-
brium perplexe loqui?ita ambigue distinguere?
ita obscure interpretari existimem?ut in te inter/
pretādo:Sphynge sit opus interprete? In re præ-
cipue:in qua tu ita aperte,ita plane latine,ita cō/
fidēter (ne dicam hostiliter) sine ulla exceptione
pronuncias,Italum bellacem tam inuentu rarū,
q̃ Pœnum fidum,q̃ Scytam eruditum. Erasme
Germane,cœlo Italo,terræ Italæ,genti italæ,nec
sæculo ignauiam exprobras:nō unius ætatis mili-
ti imbelliam tribuis:altius tu uulnus Italo nomi/
ni infligere uoluisti:q̃ ut id unius æui spatio cu/
rari,sanariue posset: Qui credo,quod in certam
hanc ueneras opinionē,latinas literas Italis abs
te iam penitus esse præreptas: rei quoq; milita/
ris præstantiam,a tuis iam Germanis Italo præ/
reptam posteritati insinuare es conatus. Quos
& si nos fortissimos,pugnacissimosq; sciamus,ac
in stataria pugna immotos prope non negemus:
non tamen non sæpe a nostris uictos,cæsos,fuga-
tos,legimus,audiuimus,uidimus. Quāuis,si men-
te recte utimur,si uiuendo aliquid didicimus,si le-
gendo aliquid profecimus,longe plures,lōge præ-
stantiores bellicæ sunt uirtutes, q̃ quibus auda/
cter,prælium initur:constanter armis decernitur,

intrepide mors oppetitur. Hanc enim laudem, etsi in prælio magnam non negamus: non ideo tamen in bello summā existimamus, iudicamus esse solam. Nam quis est tam parum in castris uersatus? tam minimū classico assuetus? qui ignoret, non semper esse ignaui militis mortem effugere, & se patriæ salubriori uictoriæ reseruare? ceu nec timidi, nec incauti Imperatoris, aliquando receptui canere: suasq; copias licet pugnæ ardore inflāmatas, in pacatum reuocare. Nescias plus ne gloriæ hostibus, an suis, & patriæ calamitatis, duces illi afferant, qui cum suos audacter prælium inire, inq; confertissimos hostes ceu immanes feras irruere inspectent: se, & suos, malunt obstinatissime perdere: quā, uel si belli ratio suadeat, ciuium salus hortetur, patriæ utilitas, & decus efflagitet, ne ignauiter tamen se gessisse uideātur, suos pugnæ subtrahere: nisi forte Minutium bellacissimum, Fabium ignauissimum iudicemus. Sed quid ago? piget me Erasme ad ueterum exēpla, tanq; ad auxilia euocanda delapsum: cum iā inde ab ipso huius lucubrationis exordio animo proposuerim meo: me ueterum historias, perinde ac Syrtes declinare: ne tam immenso quasi aceruo rerum a nostris terra, mari, bellicosissime: ac felicissime gestarum, ultro, undiq;, uel nolenti, se se offerentiū inexhaustus numerus, me prius obruat illas attingere tentantem, (recēsere enim cuius ætas possit?) q̄ te tua illas oratiōe, ut inanes eludere apparantem, opprimat. Sed sis tu quidem

cum probas,ita subtilis:cum delectas,ita suauis: cum moues,ita uehemens,ardens, & concitatus, ut quæ contra nos dicas,nobiscum facere ui deantur,nunq̃ tamen diis,hominibusq̃ inuitis,Italum omnium gentium consensu,omnium sæculorum memoria, omnium autorum testimonio pugnacissimum,raro bellacem facies: & nisi me ratio fallit:in Caluo Caluum uellis Erasme.Qui, cum in nulla natione alia,uno tempore, diuersis in locis,uariis,bellicosissimisq̃ cum hostibus, tot simul optimos,sapientissimosq̃ imperatores, toties legeris:Itali tamen nominis odio occæcatus, qđ oculis toties spectasti: animo nõ hausisti: aut si hausisti,ut ingratum, inuisumq̃, e memoria expulisti.An tibi animos fecerit Annibalis iudiciũ? qui omnium Imperatorum maximum Macedonem pronunciauerit?ac si ille idem,expressa uera rursus interrogando sententia,non Italo primas, sed Macedoni cesserit.Sed fuerit ille magnus, ut quidem fuit maximus,nec is solũ, sed multi p̃terea alii,e,Græcia illa uetere,tum disciplinæ,tũ fortitudinis quodam quasi seminario: Quis tamen illorum Italis imperatoribus,qui diuersis temporibus innumerabiles floruerunt,locum castris melius cæpit?commeatum tutius expediuit?ab insidiis tuti⁹ cauit?ludibriis militaribus,fallacibusq̃ consiliis callidius lusit?pugnæ tempus oportunius elegit?aciem sollertius struxit?subsidiis cautius firmauit?At si Italiam præclarissimorũ Imperatorum,& ducum feracissimam semper fuisse

coactus tandem fatearis/quod a ueteribus, grauissimisq; scriptoribus, ita traditum inficias ire non possis:non ita (si dis placet) bellicosissimorum militum,ac equitum,copiam,Italiæ iure cesseris: perinde quasi non ab iisdem illis sæpe sit literis mandatum (si ueteranus ueterano opponatur. Tyronem enim,e,quacunq; gente animo,& corpore deficere constat) e,nulla natione militē Italo fossam celerius duxisse: obiecta tela obliquis ictibus promptius deflexisse: scuta, agilius tractasse:sudes,altius fixisse:missilia,robustius intorsisse:laborem,patientius hausisse:famem,diutius tolerasse. Quod uero ad uitæ prodigalitatem attinet, Quis Italo,& Romano libentius se pro patria deuouit? quis in ferrum, in flāmas ardentius pro libertate se iniecit? quis in uoraginem? in soli abrupta se alacrius pro focis, & aris præcipitauit? Nulla acies,nulla legio,Macedonica phalange habita est immobilior:hanc tamen acies Italæ dissiparunt,disiecerunt,diffregerunt:idq; tum nostrorū robore,tum arte. Veteres enim nostri distinctiores illas,ac pluribus partibus constantes extruxerunt:quo facilius quacūq; opus esset, partirentur: ac commodius iungerentur. Nondum tamen hæ tot simul uirtutes militarem scientiam absoluunt:& adhuc aliæ longe plures, longe clariores supersunt. Quas neq; hic locus ut referamus,exposcit:neq; si exposceret, eas pro dignitate, longa experientia,magno studio,singulari eloquentia me complecti posse cōsiderem, Ideo cō-

fusto prætereo uarios oppugnationum astus, diuersorumq; machinamentorum artes: quibus cuniculi hostium, obliquis cuniculis excipiũtur: & cœptis munitionibus palam, & clam obuiam itur. Quæ clarissimorum scriptorum testimonio, ut Italorum propriæ semper sunt habitæ, sic barbaris minus cognitæ fuerunt. Aenea autem tormenta, quorum usus non multis ante ãnis apud Fossam Clodiam est repertus, ut silentio inuoluam: ueteris militiæ ratio, dignitas, & uirtus efflagitat: iis enim tantus inest impetus, tam horribilis fragor, uis tam ineuitabilis, ut neq; peditis, neq; equitis, neq; ducis uirtus explicatis in aciebus, diutius subsistere, multisq; e, præliis incolumis euadere possit. Scilicet id unũ mortis genus nostra nondum sæuitia, seu ignauia potius, excogitarat: ut qui ignauiores essent, e pugna plerunq; superiores excederent. Hæc etenim tormenta, non cominus, ut gladii, feriunt: non eminus, ut iacula transfigunt: nec admota mœnibus, ut arietes, uerberãt: sed ueluti fulmina, q̃ lõgissime excurrũt, disiiciũt, dissipant, proruunt, prosternunt. Ac propterea, qui sunt timidiores, ea libentius tractant, tantoq; se tutiores in prælio existimant: quanto sint a periculo remotiores. An non sæpe contingere cernimus? ut non ipse Mars (ueluti ille eloquẽtiæ deus rotũdo ore intonuit) sed ignauissimus quisq; fortissimum quenq; ex acie pigneretur. Quid igitur mirum sit, si paucorum (ut olim) uirtus contra longe numero superiores nũc eminere, excellereq;

Tormentorũ usũ ad Fossam clodiam repertum fuisse.

non possit? Vnde factũ nõ temere credas Erasme ut exoriẽtibus nostri æui bellis, ideo nostræ acies externis uisæ fuerint minus bellicosæ, q̃ hoc genere minorum præsertim tormentorum, quã paucissimi e nostris uterentur: Quod ubi Itali duces animaduerterunt, uideruntq;, nullum, aut q̃ minimum locum uirtuti, & gladiis, in præliis superesse, suum quoq; militem his minutioribus ex ære fusis, conflatisq; tormentis, armare sunt coacti: breuiq; effecerunt: ut barbari, qui illum ut timidũ, despicabantur: timendum sint experti. Quamobrem, quo id cogito magis, eo admiror magis, te id ætatis uirum, ea rerum cognitione, iis tot editis literarum monumentis, Italum bellacem rarũ inuentu cogitasse, nẽ dicã scripsisse: & iam quartum inuulgasse: cum si uel bibacem Italum rarũ inuentu posuisses, esset adhuc, cur repræhẽdi posses, quod in apertam earum nationum offensionem, odiumq; incurreres: quæ facilius hoc uitium sustinuissent, quod uino magis, q̃ ui in prælium aguntur: ac leneo magis, q̃ Martio furore percitæ, mortis potius metum non sentiunt: q̃ mortẽ non metuunt. Vtpote quæ sæpius in castris, in mediisq; urbib9, inter se Bacchi numine cõcitatæ seditiones excitent: q̃ Martis ardore inflammatæ, cum hostibus in acie manus conserant. Quas licet nos quoq; pugnacissimas non negemus, q̃ animæ sint prodigæ, q̃ ordinem non facile deserant, longe tamen plures, longe præstantiores sũt belli, q̃ prælii laudes, artes, & commoda, Quid e-

non illæ sunt magis ueræ uirtutes militares? illæ inq; non magis propriæ? nõ magis perfectæ? qui bus imperium paratur: partum cum in officio, tum etiam in beneuolentia continetur. Quibus liberæ sæpe ciuitates, inuictæq; gentes, aut sponte in amicitiam nostrorum ueterum uenerũt: aut, qua nulla fuit uictoria illustrior, nulla stabilior, fide, iustitia, ac uictoris temperantia illectæ, maluerũt Italo, & Romano imperio uiuere, q̃ suis legibus imperare. His igitur, similibusq; uirtutibus, non sola uitæ prodigalitate, non ferina illa rabie, quam Barbari pro uirtute habent: ueræ fortitudinis uera laus quæritur: æternaq; bellicæ disciplinæ gloria comparatur. Hic tu tñ Erasme existimes nolim, me Romanarum historiarum adeo rudem, ut nesciam: adeo callidum, ut dissimulem: adeo peruicacem, ut negem, rem Romanam uiribus primum suis (externis enim nõ poterat) labefactari ceptam: mox reip. summa ad unum deuoluta, libertateq; oppressa, uariis casibus sub Cæsaribus agitatam: quantumq; unius, aut alterius Principis cura, ueluti senile iã aliquod corpus, ægritudine leuari uisa est: tantum sequentiũ stultitia indies magis grauius fuisse afflictã, donec Stiliconis perfidia ad internitionem prope est redacta. Sed nõ propterea uel illo tu tempore Italos, Romãosue, merito imbelles fuisse dixeris: oppressa eni libertate, sublataq; optima illa reip. forma, corruptis imperantium moribus, Barbarisq; Italia potitis Italorum fortunas, famemq;,

non famam cupientibus,cui mirum sit?si cum im
perio res quoq; militaris cõciderit?Adde q̃d re℞
humanarum ea est inconstantia,ea certa cõditio:
ut quæ magnis cepta principiis,longis aucta suc-
cessibus,ad summumq; sunt rerum fastigiũ sub-
lata,tandem consenescant,& conruant,est neces-
se.adeo iusta homines, & imperia fati necessitati
sunt obnoxia.licet cum urbe Roma mitior fati
uis fuerit:quantum enim militaris disciplinæ, ac
imperii detraxit:tantum christianæ,idest ueræ re-
ligionis adiunxit. Et quum gentium ãplius esse
non potuerit:facta est(Græcis quãuis ad se id de-
cus trahentibus)humanæ pietatis caput. At
quoniam Erasme forsan iam cupias, ut nos no-
stro animo,nr̃is sensibus impõamus : ac id quod
neq; est,neq; esse potest:ut somniculose, ut oscitã-
ter,tanq̃; exploratum,manifestum, oculisq; ipsis
expositum,credamus.Te nõ de prisci, sed de no-
stri æui nostro milite ignauo sensisse : ideoq; in eã
tum sententiam lapsum, quod cum illud adagiũ
explicabas:tot bellis Italiã ardere sciebas:ut bre-
ui nullam nostra imbellia futuram putaueris : ne
dicam cupiueris,aut speraueris.Tum tamen,aut
incuria circumuentum , aut longiore scriptione
fatigatum,aliaúe quapiam grauiore cura disten-
ctum,in tantæ rei censura,non ita te planè latine
esse locutum:ut nos,qui in medió sum⁹ latio na
ti, quid tu intellexeris,intelligamus. Oportet, &
ni fallor, Erasme,est necesse:ut tu,aut e,prouoca-
tione, aut ex integro exercitu , qui infestis signis
solis

solus cum solo externo certauerit, Aut ex aliqua urbe propugnata, oppugnataue ignauiter, Italū raro bellacem expenderis, statueris, scripseris, inuulgaueris. Si igitur Erasme Italos in singulari pugna ignauos decernis: audi, quid ego contra de illis sentiam: quanta mihi sit illorum fortitudinis fiducia: quanta uirtutis securitas: quanta uictoriæ certitudo: ut in hoc pugnæ genere, uel hostium testimonio stare non dubitem, nō dubitem Gallorum: non Hispanorum: nō Germanorum; non tuorum Batauorum: qui in Italia tot diuersarum nationum prouocationibus sæpe interfuerunt: & aliquando forsan præfuerūt. Ex quibus omnibus tam diuersorum morum, linguarum, & uoluntatum, si unus aliquis non mecum sentiat: non faciat mecum: bisque tot annis Italum eo dimicandi genere uictum se uidisse dixerit. Ego me, meamq; omnem de hac re, orationem retexā, fatebor ultro, testabor libenter: omne italum nomen, omnibus locis, omnibus sæculis, quocunq; belli, & armorum genere, fuisse imbelle, fuisse ignauissimum. Nec modo Italum bellacem tam inuentu rarū, q̃ Pœnum fidum, q̃ Scytam eruditum, sed nulla unq̃ arma tractasse, nulla unq̃ uidisse, Gamphasanteq; ipso omnium mortalium ignauissimo, Italum esse ignauiorem. Quid multis? testem unum e tuis profer, uel adornatū: qui singulari certamine duos tot duellis Italos uictos se uidisse affirmet: modo nomē eorū qui uicti sint, & loci, ubi uicti, proferant, perorata est tibi causa:

cedimus:uicisti,herbam damus. Sin uero nō de prouocatione,sed de integro ex Italis exercitu contra externum Erasme optas tuum ut hoc ænygma interpretemur. Quantum nunc ego memoria repeto, nunq̄ ex quo Carolus Gallorum rex regno est Neapolitano potitus, solos externos, cum solo Italo, qui toto tamen exercitu collatis signis conflixerit, recordari mihi uideor conflixisse. Et si forte in hac me re minus tu memorem depræhenderis:obliuiosi nomen ultro æquo animo subeam:qui, ne hoc quidem, ne uulnera, quæ uix dum coiuerunt, recrudescant, meminisse me uelim. Id tamen non solum memini:sed certi9 esse affirmo:q̄ ea, quæ sunt (ut Græcorū est prouerbium) apud Sagrā gesta:nunq̄ Gallum:aut Hispanum, aut Germanū, nunq̄ simul omnes in Italia postea sine Italo, aut duce, aut milite, aut utroq; pugasse:ne dicam uicisse. Ter tamen Italum solum delectu habito, non semper tamē toto exercitu aduersus externos non solos, ita animose, fortiterq; congressum:ut uel cum uictus fuerit, non tu iure illum bellacem inficieris. Quis enim cōmunem belli Martem, dubiumq; belli euentum non nouit? Quis ue imbellem eum uocarit? q fortiter dimicando, non turpiter fugiendo, occubuerit? Quis demum Italum unq̄ his bellis uictum omnino dixerit? Qui nunq̄ in unis castris ita uictus fuerit: quin uicerit in alteris. Primum igit̄ cum Carolū Gallorum Regem capto licet Neapolitano regno superbientem:ac Gallias magna

Italiæ parte, aut amica, aut nõ aduersante, Iaco-
bo pterea Triuultio, ac quibusdã aliis sibi Italis
ducibus adiunctis, repetentem, soli Itali, Venetis
auspiciis, Francisco Gonzaga duce, non uitarũt
modo, ut imbelles, sed Tarri licet uorticosi flumi-
nis incerto uado, altissimis ripis, obnatisq; salictis
discluderentur: ac pauci propterea e peditatu ua-
da tenuerint, ita tamen nauiter inuaserunt, ut nisi
peditem, equitemq; simul, ingentis prædæ amor,
a certa uictoria distraxisset: nisi magna pars co-
piarum sub signis citra fluuium remansisset, Nisi
sociorum Sfortianorum non minor, Gallum e
suis finibus fugatum magis, q̃ profligatum ma-
luisset: fugãq; cum uinceret, fecisset, nũq̃ ille rex
ex eo prælio in urbem Hastam se se incolumem
recepisset, Qua in pugna, seu tu Gallos uictores
uelis, quod aliquanto maiorem, q̃ acceperit, ho-
sti partim prædam secuto, partim lacunis, uor-
ticibusq; fluminis, partim iussu a certamine di-
scluso, stragem intulerint. Quod Rodulphũ Gon-
zagam, ac Rhinucium Farnesium clarissimos du-
ces strauerint: ac propterea destinatum iter tenu-
erint, Seu tu cõtra Venetos, quod Gallum impe-
dimentis exuerint, Barbonium eximium ducem
ceperint, multos e nobilitate gallica strauerint:
Regem suorum consternatione territum, regia in-
signa exuere adegerint, in fugam, nec qua uolu-
erat, illum, dum de pace ageret, clam, nocte intẽ-
pesta, uerterint, nunq̃ profecto Erasme Italum
non bellacem iure dixeris, Cum tantum tu Regẽ

solis Venetis armis Italia pulsum non audiueris modo, sed uidere potueris: sed exploratum certe habueris. Iterum uero idem Venetus non cum eodem tamen Carolo, sed cum Ludouico, qui illi successit, Rege, coactus magis, q̃ uolens, pugnauit: In quo tamen bello non modo Iulius ille secũdus Põtificum maximus cum reliqua omni Italia, sed Germania, Gallia, Hispania, tota prope Europa, contra unum Venetum cõspirarat (caussam præterimus, & quod nota est, & quod historiam non scribimus) uariisq; illum locis, de consilii sentẽtia, omnes, undiq; (ut cuiq; opportunum uisum) lectissimis copiis, uno tempore, ita hostiliter inuaserunt, ut ne in suis quidem undis, altissimoq; Venetum mari, remotissimisq; suis insulis tutum, pleriq; omnes non temere putauerimus. Maxima autem belli moles, a, Ludouico Gallorũ Rege imminebat: qui non solum cum omnibus ditissimi sui regni uiribus fines est Venetos aggressus: sed cum totius Insubriæ robore, multisq; clarissimis Italiæ ducibus: in quibus, ne alios enumerem: præstantissimus ille felicissimusq; imperator Iacobus Triuultius: cuius postea ductu, nunq̃ res Gallica in Italia non fuit florentissima. Venetorũ autem Imperator erat Nicolaus Vrsinus Pitiliani Comes: Dux peditatus Aluianus, Qui, ut erat strenuissimus, & moræ impatientissimus, Imperatore, licet cum robore exercitus absente, & rei summam fortunæ credere dubitante, rei tamen bene gerẽdæ occasionẽ aduenisse ratus

cum solo peditatu tantis animis inuadentem ex-
cepit, ut, nisi sexcenti cataphracti, non dico fugis-
sent, sed in ipso pugnæ congressu defecissēt: ho-
stiū duces suoꝝ terrore, & strage moniti, certam
eo die Venetaꝝ acieꝝ futuram uictoriam iudica-
uerint. Ille igitur peditatus tanta uirtute, tāta fe-
rocia est uictus, ut ex illo (quis crederet?) nemo
fugerit: nemo nō fortissime dimicans, nemo sine
magna circa se hostium clade, nemo nō aduerso
pectore confossus ceciderit: nemo uel cum mor-
tuus, nō scutū, nō telū adseruauerit: nō iram, non
ferociā spirauerit. Dux uero ipse ita oīa præstā-
tissimi ducis circūeundo, hortando, animos fir-
mando, nunc metu minuendo, nunc spe accēden-
da, aliisq; acriter pugnandi incitamentis, munia
obiuit: Vt nō prius, licet iam cum paucis superes-
set, animum, atq; arma abiecerit: q̄ pertinaciter
pugnans, ante regis tentorium, e, quo illum iam
suorum clades exciuerat, & uulneratus, & tanta
fuerit indole captus, ut & uictori, & Regi, & Gal-
lo, capt⁹, nō ludibrio (ut solet) nō cōtēptui, sed ad-
miratiōi simul fuerit, & gloriæ. Qđ tantū ducē, tā
bellicosissimi peditat⁹ cæpisset: illū. n. ducē nō ut
ea fortūa inuitabat, postea tractauit, sed semp in-
dulgēter: semper in sūmo honore habuit. Scilicet
sapiētissim⁹ ille Rex, simul aīo reputabat: quātū
in omni re: & in bello p̄cipue fortūa posset: quas-
q; diis grās agere debebat: q̄ cū toto Veneto ex
ercitu nō cōflixisset, simulq; aut p̄sagibat: aut sal-
tē cōtingere posse uidebat, ut aliquādo tant⁹ dux

laboranti Gallo, aut salutem, aut uictoriam cele-ritate, qua ille erat singulari, inopinanti afferret, Nam quis Francisco, qui post eum Gallorum re-gno potitus est? tot horas contra immotas illas Heluetiorum phalanges, constanter: animose, for-titer propugnanti præsto, ac opinione celerius adfuit? uictoriamq; attulit? Italus cum Italis ad fuit, attulit Aluianus, Quis cum Germani tui per-fractis alpium claustris, patefactoq; ad Venetorum perniciem itinere, Cadubrium occupassent, du-cta longis itineribus per aspera, ac feris prope in accessa loca, expedita Italorum manu, Germa-nos ne nuncio quidem cladis relicto cecidit? ceci-dit Aluianus. Quis proximo illi anno cum Ger-mani Carnorum regiōem Veneto intercepissent? multæ equitum turmæ, ac peditum cohortes ad Naonis portum consedissent? Opsopiumq; ali9 Germanorum exercitus cingeret: Hispani ad Ate-ste castra haberent? essentq; Aluiano impedimen-to, ne Patauio obsessus egrederetur: Quis inquã omnem tum spem in celeritaté ponens, ad Nao-nis portum tam deceptis, qui Patauium obside-rent, quam qui Ateste? celerius, q̃ id quisq; ui hu-mana fieri posse putasset, aduolauit? aduolauit Aluianus: Quis multis cæsis, multis captis, urbẽ illã recepit? recepit Aluian9, Quis ꝑus audit9 est Hispanis, aliisq;, qui Patauium obsidebant, re-diisse? q̃ discessisse? q̃ hostes trucidasse? q̃ Opso-pium liberasse? prius auditus est Aluianus. Quis ad Lyrim Imperatori illi Consaluo Hispano,

cognomēto,a rebus gestis magno,primus osten-
dit Gallos numero superiores posse superari? pri
mus ostendit Aluianus. Quis primus ponte flu-
mini imposito Gallos inuasit? fugauit? strauit?
primus inuasit,fugauit,strauit,Aluianus. Quas
ego res gestas,non tam hic attigi,ut clarissimum
Imperatorem laudarem, q̄ ut hæc Erasme sine
bellicosissimi militis frequentia fieri non potuis-
se demonstrarem. Vt que Italum seu solum, seu
socium,seu auxiliarem,seu peditem, seu equitem,
seu ducem, In prœlio pugnacissimum, in bello
pertinacissimum,in obsidione, solutum, inuictū
uictoremq; uideres. Hic alii præterea duces, ac
Imperatores Itali,qui nostra tēpestate bellis, aut
præfuerunt,aut aliqua saltem cum laude interfu-
erunt, iure suo exigere possent, ut suorum quoq;
gestorum,si non ordine omnia explicarē, saltem
(ueluti magnam urbem prætereūtibus turres so-
lemus:aliquaue illius insignia tantū ædificia ostē-
dere) ut sua illustriora quædam decora raptim
indicarē,suscepti tamen muneris ratio id prohi-
bet,facitq; ut satis nunc esse iudicemus:si nuda il
lorum nomina recenseam,quo ex illorū frequen-
tia,& numero, militum, equitum, Centurionum,
Antesignanorum, Tribunorumq; nostrorū quan-
dam quasi uberrimam,ac densissimam segetem,
non tam animo uideas,q̄ oculis propè cernas.
Habuit igitur Italia,e,quibus multi adhuc uiuūt,
florētq; insigni laude, in una Colūnia (ut ab hac
quæ prima se obtulit incipiam familia) una hac

nostra ætate, Prosperum, Fabritium, Marcũ Antonium, Mutium, Ascanium, Stephanum, Alexãdrum, Martium, Camillum, Iulium, Sciarram, & cum his Pompeium. Quem licet Cardinalem, dubites, utrum duces in castris belli consilia explicãtem, uehementius sint admirati: An patres in Senatu, sententiam de rep. dicentem, frequẽtius sint secuti. Habuit in Vrsina Virginium, Iulium, Iordanum, Carolum, Paulum, Fabium, Camillũ Nomentanum, Marium, Valerium, Nicolaum Pitiliani, Gentilem Virginium Anguillariæ comites: Ioan. Antonium Grauinam, Neapolionem, & eiusdem factionis, si non domus, Bartolomeũ Aluianum, Laurentium Ceretem, & Io. Paulum filium. Habuit in Farnesia Galeatiũ, Rhinuciũ, quem apud Tarrum fortissime dimicantẽ, a Gallis cæsum superius narrauimus. Petrum Aloisiũ, & Ranucium illum, qui in sua, in qua extinctus est, adolescentia, tam rarum fortitudinis specimẽ dedit, tam incredibilem, certamq; uariarum uirtutum spem de se excitauit, ut non tam illi fata uitam inuidisse, ꝙ Romæ, ne dicã patri, qui nũc Romæ felicissime imperat: Pomœrii prolationẽ, Prisciq; imperii, recuperationem præripuisse uideantur. Habuit in Sabella, Lucam, Iacobum, Traianum, Siluium, Troilum, Antonellum, & Baptistas duos. In Comitum, familia Iacobum, Frãciscum, Antoniũ, Ioannem Baptistã, Cæsarẽ, Marianum, Stephanum, Ioãnem: & hos omneis unius urbis Romæ primarios Ciues, In Gõzaga

uero

uero Francisco illo Marchione, qui apud Tarrū cum Carolo Gallorum Rege fortissime dimicauit. Federico, Fernando, Aloisio, Pyrrho, se Iactat Italia. Iactat & Aualo Marchiōe illo Piscario, & Marchione Vastio, huius, non ditionis modo, sed etiam uirtutis herede. Gloriatur Marchione Palludio: ac Iacobo illo Triuultio sapientissimo inuictissimoq; imperatore, quem honoris causa sæpe nominem necesse est. Ioānem Mediceum doluit: & adhuc dolet, tum fuisse extinctum: cum illius opera maxime indigeret. Nec est cur Italiam in Ballionia familia Io. Pauli, ac eius filiorum Maiestatæ, & Horatii pudeat: Non Ducis Termini: Non Petri Mariæ sancti Secundi Comitis: Nō Gabrielis Martinengi. Non Guillielmi Caietani: Non Laur. Cibo, Non Guidonis Rangonii, Non Pirrhi Castri Pierii Reguli, non Pauli Luciasci, nō Io. Bap. Caracciolæ, non Ambrosii Caiatii Comitis, non Iani Fregosii, & Cæsaris filii. Vtq; Italia Philippino Auria uehementer tristatur amisso: sic Andrea Auria principe non modo lætatur incolumi, sed ab omnibus, quæ iminent, maritimi belli periculis, se tutam fore arbitratur. Maximo præterea præsidio, nec minori ornamento fuere nostra ætate Terræ Italæ Palauicinii, Pepuli, Grimani, Cornelii, Pisani, Grimaldi, Sanseuerinii, Vitellii, Tot demum in his, ac in aliis, quas non memini mus, famillis Duces: ut Italia non modo bellicis studiis pollens, sed omnib⁹ (ut quōdam) nationibus, (si tota simul conspiraret) uniq; aut

Principi,aut Senatui obtemperaret,formidabilis iure suo tibi uideri,censeriq; potuerit: Verum qm̄ eos omneis enumerare,nedum egregia illorum facta referre,a suscepta nimis esset prouincia alienum:cum his etiam nunc prætereūdos ducimus: Vrbinatem,Mōferraten,Mātuanum, Ferrarien. Mediolanen. Duces,dicione Regibus,militari uirtute, summis Imperatoribus comparādos. Hos igitur tam multos Erasme cū belli laude uiguisse audiueris:qua obsecro causa? quo probato autore? qua iniuria? quoue odio adduci potuisti? ut Italum raro bellacem pronunciaueris? cum lōge plures sint duces,q̄ qui ad alia properanti in mētem uenerint:in q̄bus tamē recensendis, ne prætteritorū famæ derogare,detrahereq; uiderer: fuissem omnino curiosior,nisi eos ab his,quibus curæ est,res gestas sigillatim perscribere: non nudo (ut a me nunc) nomine : sed cum suis etiam illustribus factis celebrari, posteritatiq; commendari sciuissem. An forsan in tāta Ducum, summorūq; Imperatorum copia? bellicosissimorum tu militum,equitumue inopiam ducas? non ducas? non pro comperto habeas copiam esse innumerabilem? incredibilem esse frequentiam? Quando tot simul præstantissimi duces,neq; sine bellicosissimis aciebus tot egregia facinora edere potuerint:neq;,si uel soli hi,tot,tamq; eximii imperatores sine ullo Italo milite bellacissimo extitissent,raro bellacem Italum cogitare sine tacita tuæ uanæ cogitationis apud te reprahēsione, nec sine magno fi-

dei apud alios dispendio id tradere potueris. Nũ
hi tam obscura bella gesserunt: ut tu quanq̃ lite-
ris inuolutus, inuolut⁹ & libris: ea audire, ea scire
nequiueris? Vtinã Erasme nõ hor͛ consiliis, auxi-
liis, opibus, armis, pecunia, frumento, ductu, uti-
nam deniq; (ne nostra ingenia dissimulem) non
horum animis in diuersas uoluntates distractis,
his Gallum, his Germanum, his Hispanum, ad
suarum tamen factionum auxilia uocãtibus, Bar-
bari Italiam tentassent, res certe Gallorum pri⁹,
mox Hispanorum, adiuncto præsertim sibi Ger-
mano, & Italo, in Italia nunq̃ præualuissent. nũ
q̃ tu minus bellacem Italum tuis monumentis
tam confidenter, literis prodere ausus fuisses.
Quam tu rem, si ueram esse negaueris: externos
quoq; neges oportet, Italis in bello unq̃ usos, nũ-
q̃ externos Italo, & milite, & duce, sibi magis, q̃
Italo uicisse, doceas oportet, ostendas necesse est.
Hoc aũt quis tã duro est ore, qui negarit? Germa-
niam unum tantum Imperatorẽ habere: uni Gal-
lias regi obtemperare: unius regis nutu Hispa-
nias florere, concorditerq; agere. Italiam autem
tot prope Regibus regi: quot est urbib⁹ munita.
Quæ tam magnæ, tam claræ, tam sunt opulen-
tæ: ut regna potius, q̃ ciuitates existimes: tamq;
sunt frequentes: ut sine ulla dubitatione in nulla
orbis regione, tot, tamq; insignes urbes reperian-
tur. Quarum aliquæ, licet lõga bellorum iniuria,
tormentorumq; ineuitabili demolitione, succu-
buerint: supra fidem tamen esse, uidetur: q̃ cito

rediuiuæ resurgant,q̃ facile pristinam faciem re-
parent,q̃ fortiter ueteres uires resumant:q̃ pru-
denter priscam dignitaté recuperent. Nec tamen
qui rerump. non sunt prorsus expertes, non sunt
prudentiæ omnino inanes, non intelligũt, nõ no-
strorum (ut quidam putant) populorum mobi-
litate, animorumue disiunctione, sed potestatum
dissimilitudine, moderantiumq; diuersitate, bella
sæpius inter Italos gliscere: eaq; sæpe esse necessa-
ria, ne dicam iusta. Nam cum nulla sit recta re-
rump. forma: nulla deprauata: nulla ex his mixta
Quæ nunc in Italiæ (ut quondam in sapientissi-
mæ Greciæ urbibus) non uigeat: nõ repræsentet:
Cui mirum sit: si bellis assiduis premamur: si inte-
stinis seditionibus uexemur: siquidem multi Prin-
cipes diuitias: pauci libertatem; non plures uirtu-
tem, plurimi sua magis, q̃ suorum populorum cõ-
moda sequuntur: spectant honores. Ita tamen,
ut occultarum causarum felicissimi indagatores,
hanc uarietatem ad siderum affectionem referãt:
nec leuibus rationibus comprobent: astrorum ui
& affulsu, ambitiosiorisq; cœli benignitate, Italis
uel mediocri loco natis ueluti præstantioris natu-
ræ ciuibus, regios imperandi spiritus esse insitos:
ac propterea bella semper agitare, bella tractare,
& quæ suis uiribus nequeant: ea alienis moliri co-
gantur. Quod q̃m ita iam est receptum, ut, uel
si uelis, id negare non audeas: Tempus iam exige-
re uidetur, ut ad extremam nostræ diuisionis par-
tem transeamus. Si igitur non de integro Italoꝝ

exercitu, non de prouocatione, sed de urbib⁹ aut defensis, aut ignauiter ab Italo obsessis, nos uelu- ti somniãtes solent, cupis, ut te sensisse credamus: id erit tuam causam prodere, nostram amplecti, nostram fouere. An ullum bellici facinoris decus hoc æuo contigisse existimes? in quo uera militiæ gloria, magis spectari, meliusq; enitere potuerit? An alio Italos in genere se laudabili⁹ gessisse? An ullam ꝑterea rem hac (ut breuissime paulo post intelliges) re gestã esse illustri⁹? uisam manifesti⁹? Ego autem Erasme (audi quantum mihi de tuo ingenio pollicear: qua te humanitate conspicuũ putem, qua bonitate præditum rear) animum in ducere nullo modo possum, ut credã, te usq; adeo Italos illos odisse, qui sine ullo externo auxilio, pro Italia steterint, usq; adeo externis, & iis Italis, qui contra Italiam pro externis pugnauerint, fa- uere: ut illis laudi dederis, quod Comum, quod Genuam, Vrbes non tam sibi inimicas ꝙ, quod ueterano milite defensore carebant, direptiõi ob- noxias, omnibus ornamentis, ditioreq; gaza spo- liauerint: utq; illorũ uirtuti tribueris, quod Nolã, quasdamq; suas alias urbes, nullo alio colore, nisi quod stipendio essent fraudati, diripuerint, & ali- quando incenderint. Quod & Vrbem Romam, tam facile, tam breui spatio, tam nulla suorũ stra ge, tam nullo, nisi unius Imperatoris Galli sangui- ne, Cæsariani ceperint. Fallereris Erasme, si id no stræ ignauiæ dares, quod fuit credulitatis: si id uestrorum fortitudini: quod uestrorum fuit perfi-

diæ. Reiecerat certe reiecerat, e, Frusinonis obsi-
dióe Cæsarianos: Germanũq; illorũ Ducé, Clemé
tis. VII. exercitus. Qui, e, tribus, quos, e, solo italo
conflatos diximus, erat tertius. uictoria erat nr̃a.
An uictoria non sit nr̃a, uestros ãte fugisse, q̃ no-
strorum congressum expectare, belliq; fortunam
tentare ausi fuerint? Qua si uti sciuissemus: quid
sciuissemus? si uti uoluissemus: si Augustini Tri-
uultii Card. Amplissimi, sapientissimiq; legati li-
teris, & nunciis de persequendo, si rationibus de
conficiendo bello aures, animumq; admouisse-
mus, si illi, ad quem rerum summa pertinebat, nõ
minor tuendæ latinæ Vrbis cura, q̃ perdendæ
Thuscæ metus extitisset: si uictorem illum exerci
tum non statim dimisissemus, si Vrbem deniq;
non Aquariis, non Cocis, non Tabernariis, & iis
quidem externis, ac q̃ paucissimis, defendẽdam
credidissemus: sed legioni illi: quæ duce antea Ioã
ne Medicæo nihil non gesserat dignũ prisca Ita-
lorum uirtute: postea alio duce Cæsarianos intra
Frusinonem obsessa fortiter, feliciterq; sustinuit:
non modo urbem Romam, atq; adeo omné pro
pe Christianum orbem, in una urbe non amisisse-
mus: sed, e, nostris tandem ceruicibus iugum nr̃a
nobis discordia impositum, excussissemus. uno
enim in loco Italus, & quantum obsessus posset,
ostendit. Qui intra oppidum nec arte, nec natu-
ra munitum, tam ualidum exercitum sustinuerit:
et quantum aperto in campo collatis signis: qui
obsidentes hostes fugere honestius iudicare cõ-

pulerit:q̃ tutius dimicare. Sed sine me hic obse-
cro Erasme: quæ corrigi non possunt peccata:ue-
teresq́,quibus iam defuncti sumus, calamitates
præterire:uelaq́ doloris contrahere: ne una ope-
ra,immensus,qui multum resedit, multumq́ re-
misit dolor,commemoratione redintegret: neúe
illorum animi offendantur, qui plurimũ possunt
offendere:& eorum simul,qui dici molestissime fe-
runt, se illam,quam hanc urbem incolumem ma-
luisse. Quæ tamẽ,quod omnium patria est gen-
tium,maiorq́ ferẽ in ea est Germanorum nume-
rus,q̃ Italorum,ne dicam Romanorum:quos an
te hanc tam ingentem cladem constat fuisse,q̃
paucissimos: Ne dicam & Hispanorũ,e, quibus
quicunq́ arma ferre poterant,ex urbe sensim di-
lapsi,in Cæsariana se castra cõtulerunt: Quodq́
plures intra hanc infelicissimam urbem,ciues,ad-
uenæ,peregrini,erant:qui captã, q̃ seruatam ma-
luissent:Germanus enim Germanum,Hispanus
Hispanum, Italus suæ factionis Italum uictorẽ
fieri exoptabat. Quodq́ omnes deniq́ a suarum
quemq́ partium ducibus, aut militibus se tutos
stultissime putauerint: cur tu hanc Vrbem tam
cito,tam nullo fere negocio,magis mireris esse ca-
ptam? q̃ non tristeris tam fraudulẽter proditã?
non miserearis tam immaniter esse direptã? tam
nefarie esse dirutam? Cum tuæ sit præcipue hu-
manitatis,omniumq́ Germanorum, nostras ca-
lamitates miserari. Quod tum duci Germano
pacem dedimus,cum uictoriam in manibus ha-

bebamus. Quid enim illum, licet solo, & finibus Gallum, nō uocem Germanum? qui lingua esset Germanus: & ꝑ partibus staret Germanis, quiq; ut eos, quos in suis castris habebat, & eos simul, quos in alteris Cæsarianis castris commeatus, stipēdiiq; inopia, laborare, tumultuarique nouerat: Germanos seruaret: Romanos, et quicunq; Romam, Latium, Ethruriam incoleret, nefandissime perdidit. At si non itidem uestræ esse prudentiæ iudicetis, ut nostræ credulitati, aut (si placet) stultitiæ, ignoscatis, q̄ tum uictorem exercitum dimisimus, cum ab altero erat exercitu Cæsariano metuendum, tunc ego uos ita interrogem: cur uester dux Germanus pacem pro utroq; promisit? cur Cæsarea diplomata, quibus sibi componendæ pacis, plena, integra, absolutaq; facultas dabatur, protulit? si eam se non posse integrā, inuiolatāq; utrinq; præstare sentiebat; cur utrinq; promittebat? si posse, cur non præstitit? cur in dimidiata pace, integræ seruitutis pactionem, bonorum, fortunarumq; nostrarum omnium interitum occultauit? Sed nos stultos, nos cœcos, q̄ siue auaritia, siue pecuniæ inopia, uictorem illum, e, solo Italo exercitum dimisimus, illam saltem legionem retinere debebamus, quæ huius legati licet togati, auspiciis (tm̄ generosæ stirpis propagatio, clarissimiq; generis cognatio ualet) Hispanorum, Italorum, cumq; duce Germano, Germanorum exercitū, nō mō intra Frusinonē obsessa nauiter substinuit, sed noctu illum se in tutum recipientem

uidit

uidit,& insecuta est fugientem. Pacem igitur non a nobis ambitã, sed a Germano uestro duce fugato petitam, securi fouebamus. Cum ecce ex altera parte, alter Cæsarianus exercitus: non ille quidem ob res repetitas/& non redditas: non ob suos legatos cõtumeliosius habitos: non ob ius belli, pacisue leges a nostris uiolatas: sed e uestigio, pace audita, tamquã ad eum illa non pertineret: nec ipse Cæsariano nomine censeretur, Quod Barbonium credo, quin Brennum potius Galliæ facem, Italiæ uastitatem, totius prope Europæ furiam Imperatorem haberet: ceu lupus sanguinis siti, sic fanorum præda, fortunarumq; nostrarũ rabie stimulatus, miseram urbem, diu otio, & togæ assuetam, recenti pace fidentem, Imparatã, ac dimisso illo uictore exercitu, illaq; fortissima legione, ferè inermem, nec exercitatione modo, sed gestatione quoq; armorum iampridem interdictam, inuasit, cœpit, diripuit, incendit: nullo non genere crudelitatis, nullo non genere ignominiæ nouem integros mẽses affecit. Ac nisi e sorbitione nostri sanguinis, ex altissimisq; deformatæ, ac uariis in locis conuestitæ urbis ruinis, illum ad Neapolitani Regni defensionem belli necessitas detrusisset, Nisi & is esset huius urbis Genius, id fatum, ut semper ab interitu renascatur, sæpeq; felicius resurgat, quam calamitosius conciderit. Vrbs Roma, quæ adhuc Christianæ religionis, ac ueræ pietatis est sedes, est christiani orbis caput: nulla nunc prorsus esset, æquata solo fũ

ditus iaceret,& quæ Regum,Imperatorum,Pontificum,ac Heroum,tot sæculis domiciliũ fuisset,nunc uolucrum tantum nidis,ac ferarum lustris,pascendisq; gregibus pateret. Quæ omnia nos mala nostris tu uitiis,nostra Imbellia perpessos dixeris. Quasi uero hic non plures habitent aduenæ,& externi,quam indigenæ, quam Itali, Ac non sit sæuius, a Germano in Germanos sæuitum,quam in quod uis aliud hominum genus:ac non plus impietatis in templa, & aras, quam in profana sit admissum? Sed me tandem ab importuno patriæ luctu. & gemitu, ad breuissimam sui relationem illæ reuocant Vrbes,quas ueteranorum italorum præsidio firmatas,hostis quãuis numerosissimus,quamuis felicissimus expugnare nulla arte,nulla ui potuerit. Ita tamen,ut prius,quas externi,non soli tamen, tutati sint:non dissimulemus. Ticinum igitur & Neapolim a Cæsarianis fortiter defensas,& felicissime seruatas,ultro fatemur:neq; hanc laudem cum Italo communicamus:& quamuis sine Itali magna manu,& uirtute,multisq; Italis ducibus ea illis laus parta non fuerit:solam tamen illorũ laudem simulemus:quorum forsan maior in illis defendendis numerus fuerit. Quod in Parma defensa,ita liberaliter concedere nequimus. Licet .n. Gallus dux cum suo non magno æquitatu, magnam se operam in ea retenta gloriari possit: maiorem tamẽ Federicus Gõzaga Italus dux, & eius peditatus sibi iure uendicat: quòd maior

fuerit Italorum,quã Gallorum numerus: maior etiam uirtus. Eodem modo & in Verona propugnata: pro qua licet Germanus steterit: ea tamen prope tota. M. Antonio Columnio gloria est tributa. Sed redeo ad Ticinum. in quo tuendo, etsi multum Cæsariano tribuas præsidio: plus tamen uicinis, amicisq; Cæsarianorum copiis tribuas, quæ pro Vrbe illa obsessa excubabãt: quæque Vrbem illam Gallo obsidenti opposita, non modo non infestius premi, arctius cingi, impetuosius quati sinebant: sed insignem, ac omnibus sæculis memorandam uictoriam, uicto, & profligato, & capto Gallo ediderunt. In seruata uero felicius, quam fortius Neapoli, magnam uictoriæ partem suam esse putat aeris inclementia: Maiorem Lautrechi imperatoris Galli in metandis castris ignorantia: aut saltem in non mutandis, mutato præsertim anni tempore, pertinacia: Maximam Italus Italæ classis præfectus Auria: qui licet cum tot uerius ducibus: quam militibus ex illo ueteranorum exercitu ad id delectis Hispanis, in pestano littore, pari triremium numero certauerit: licetq; ætate nostra, nec pertinacior, atrociorue pugna cõtigerit: nec in qua utriusq; gentis ferocia, & uirtus magis spectari, elucereq; potuerit: tam insignem tamen uictoriam Hispano Imperatore desiderato, aliquotq; ducibus hostium captis, triremibus aut demersis, aut ereptis est consecutus: ut Cæsaris fortunam fidã

illi alioqui, perpetuamque comitem nulla magis labefactauerit: de graduque dimouerit. Et si eiusdem subito reflatu, ueluti repentino maris refluxu in amicũ hostium portum uictor, uolensque, cum uictrice classe est reiectus. Paucis enim post diebus uictoriæ gratulatione uix dum deferbescente, quibusdam offensionibus interpositis, a Gallo, aliisque confœderatis Italis Victorib9, ac obsessoribus, ad uictos, obsessosq; Cæsarianos transiit, indignanteq; (ut par est credere) uictoriam uictis/& obsessis apportauit. Quas omneis simul res non cohorti uni, uniue legioni, sed integro exercitui, nec multis adhuc aduersis præliis fracto, nec ulla inopia laboranti: quin potius quarundam urbium spoliis onusto, tum tamen obsesso, & in unius ciuitatis mœnibus incluso, non paruo adiumẽto fuisse, ne ipse quidem Cæsarianus obsessus negauerit: qui Neapolim egressus, maiorem prope miserationem cæpit ex hostium cadaueribus, quæ subito aeris uitio prostrata, passim insepulta iacebant, quã ex inopinata, & incruenta uictoria, lætitiam. At in expugnata Cremona (ut tandem ad Italos solos, aut Vrbium expugnatores, aut propugnatores reuertar.) Quid adiumento duci Vrbinati fuisse Erasme dixeris? cum præsertim ea Vrbs a tam ualido, tam ueterano, Germanorum, Hispanorum, Italorumque milite, & equite fuerit propugnata. An fortunã huic facinori comitẽ adiũxeris? quæ illi in acerrima, ptinaciq; oppugnatiõe? multos

fortissimos milites, & Antesignanos abstulerit; An in partem rei bene gestæ amicarum copiaꝝ, quæ non procul castra haberent, auxilii, fauoris que spem uocaueris? Tantundem: quum is nullas haberet, nisi suas: nullas ex Italia alias expectaret. At si id non fuit: externis iã iã adfuturis confirmabatur? ne id quidem. Quippe qui solo Italo uteretur: & qui Venetæ ditionis esset: aut Veneti nominis amicus cognosceretur. At quod hæc omnia abfuerunt, ignauia non abfuit defendentium: non defuit inscitia propugnantium? Id multo minus. Qui quæcunq; ingenti mole opera erigeret, quæcunq; machinamenta muris, seu fossis admoueret: ea illi omnia aut summa arte ludificarentur, aut infuso igne, & ad id comparato, leui momento exurerent. Defensa certe est Cremona a Germano, Italo, & Hispano tanta arte, tantisq; animis, & uiribus, quantis quæuis Vrbs ꝑ tot annos fuerit defensa: capta tamen est unius Itali exercitus, & ducis uirtute. Hactenus Erasme, cur tu Italum imbellem suspicari, somniare ue possis, non uideo. Videamus igitur tractim, an in Patauio, Florentia, Laudepompeia, Monopoli, & Barletta, quibusdamq; aliis Apuliæ urbibus tuendis, soli Itali contra Italos, externos, ac totius fere Europæ florẽ, pari se gloria gesserint. Venetorum milite (ut iam ostensum) a Ludouico Gallorum Rege profligato, Patauium Erasme (quę res adeo est uulgata, ut nulla sit orbis ꝑs tam abdita, tam inaccessa, ad quam tantæ obli-

dionis fama non peruaserit)non a Gallo solum uictore:sed a tot simul natiōibus,a tot Regibus, a tota deniq; reliqua Italia conspirantibus, tot mensibus obsessum,num solo Italo defensore capi potuit?non modo capi non potuit, sed sapientissima illa Venetorū resp. omnibus gētibus ad tantæ rei exitum quasi e specula intentis, ostendit:neq; Italo in aduersis animum,dubiisq; rebus consilium:neq; in prosperis moderationem,ac in regendis populis æquitatem deesse. Intra Paucos enim annos,sui senatus sapientia,egregia militum Italorum fortitudine,Ducum uirtute,subditorum beneuolentia,& fide,pristinū omne Imperium recepit:existimationem,longe quam antea maiorem amplificauit. Italumq; ut sæpe prælio,sic nunq̄ bello uinci posse,ipso tanti,tāq; multiplicis belli exitu declarauit. Florentiam uero: quæ me tutiori pelago maledictorum in me maculas non sine risu diluētem,in procellosum hoc fretum negligentem magis,quam naufragii metuentem eiecit:non arbitror nescias:reliqua omni pacata Italia,integrum annū a Cæsariano exercitu fuisse obsessam:Nunquam tamen illum(qđ uix existimes)in tam diuturna obsidione,licet numerosissimum,licet lectissimum, licet ab omni alia iam belli cura solutissimum, Florentiæ mœnibus scalas admouere ausum. Quem tu,si Florentiam capere potuisse,sed noluisse,dixeris:uestrorum perfidiam,si non potuisse: nostrorum fortitudinem,industriamq; omnium maximam fatea

te compelleris: Qui non prius sese dediderint: quam
oi spe auxilii destitutos, fames, ac ipsa, quæ cũctis
humanis est uiribus potentior, necessitas, ad de-
ditionem attraxerit: tam honestis tamen condi-
tionibus: ut accipientium, quam dantium, fuerit
ferè æquiores. At Laudempompeiam non arbi-
tror, sed scio te accepisse, non ab his, quibus Flo-
rentia, sed ab aliis copiis Hispanis itidem, Ger-
manis, & Italis, fuisse obsidione cinctam: num il-
la, licet Germanum ducem habuerint: sunt poti-
tæ? non modo non potitæ: sed, ut e Germanis,
qui ex ea cæde incolumes euaserunt, nosse potui
sti: ita sunt a solo Italo reiectæ, cæsæ, dissipatæ,
ut clarissimus alioqui dux ille, nunquam postea
exercitum repararit. Restat Erasme, ut quam
paucissimis perstringamus: an Monopolim, quã
ex Egnatiæ ruinis extructam uolunt: & Barlettã,
Barolum olim apud Cãnas oppidum, quasdam
que alias Apuliæ urbes: reliquiæ illæ uerius, quã
lectæ Italorum cohortes, & alæ, ignauiter defen-
derint: quæ extincto illo apud Neapolim Gallo-
rum, ac Italorum exercitu, qui totam Italiam ui-
ctor emensus, Cæsarianos ex urbis Romæ ruinis
exciuerat: omneisque unam intra Neapolim inclu-
serat, ad Camillum Nomentanum Venetarum
copiarum præfectum confugerunt. Is enim opti-
mis adhuc Gallorum, ac Italorũ rebus, illuc mis-
sus, ut multas Apuliæ urbes mira celeritate cæ-
pit: sic rebus postea accisis, non minori uirtute,
ac consilio, iis præsertim auctus reliquiis, contra

uictorem hostem tutatus est. In quarum uariis, Illustribusq; factis, quid prius miremur? Quod hosti longa obsidione soluto, insperataq; uictoria potito, ita considerate, ita strenue cesserint: ut neq; abiectis armis, neq; reiectis scutis, pugnantibusq; magis, q̄ fugiētibus similes, huius oræ tuēdæ, non fugiendi hostis grā, cessisse sint uisa? An Quod in illis postea urbibus defendendis, adeo obstinate restiterint, ut facile apparuerit: plus in nostrorū pertinacia, animis, & armis, quam in uestrorum auctoritate, uictoria, & felicitate fuisse. Vt que tot bellis, quibus tot lustris, misera est Italia conuulsa, si ii soli, & tam pauci Itali eā solam belli operam nauassent, contra copias præcipue tot uictoriis elatas, tot spoliis onustas, tamq; supra uotum, & cum ne salutem quidem sperarent, uictrices: nullus mortalium non falso, non temere, bellacem Italum repertu rarum dixerit; obsessi enim obsederunt: inclusi in rapidissimi torrentis morem sæpe eruperunt: palantes hostes crebris, subitisq; excursionibus egerunt: multos è fugientibus coeperunt: multos trucidarunt: nō paucos insidiarum fallaciis itercceperūt: aliquotque interea urbes uictoribus ademerunt: Pluraque ex iis unus, qui ordinem ducebant, Simon Thebaldus Romanus militaria hostibus signa eripuit: Quæ Mineruæ Tholo suspensa, quiuis facile intueri, numerareq; potest: quam quisquā e uestris ducibus, quos sua sæpe uexilla in diuturna illa Vrbis direptione, nō sine nostro altissimo

gemitu

gemitu explicare, præferre, ostentareque uidi mus, explicauerit, prætulerit: ostentauerit. Sed quid ego Erasme cum tot iam urbes a solo Italo egregie defensas breuiter tibi ostenderim: alia Laurentii Ceretis illustria bellicæ disciplinæ decora non sine aut odii suspicione, aut obliuionis nota omnino conticescam? Huius.n.nō parua opera, & consilio, non eæ solum quas modo memorabam Apuliæ Vrbes, sed ut longe antea Crema, sic paucis ante annis Massilia, a grauissimis obsidionis periculis sunt liberatæ. In quibus tutandis, nullum prope est in re militari tam rarum, tam singulare facinoris genus: quod ille cū suis Italis non fortiter exhibuerit: nullum periculum tam metuendum: cui ille ultro nō sese intrepide obiecerit: nulla laboris, uigiliæ, continentiæ, celeritatis, fidei, animiq; magnitudinis fama: quam sibi ille ad posteros non conciliauerit. Mitto qua celeritate, qua animi fiducia, quo consilio, quam nullo suorum sanguine, pontificiis, quas legato Augustino Triuultio ductabat, copiis: Cæsarianos e Frusinonis mœnibus in suum Neapolitanum regnum nō solum spe frustratos, sed noctu, impedimentis relictis, se recipere compulerit. Vos autem quo piaculo intactas elabi patiar Italæ, ac plane Martiæ, ueræq; christianæ cohortes, & alæ: quæ duabus Germanis legionibus; pari studio, simili uirtute, Germanaq; pietate, ad nostræ sacratissimæ religionis corruptores, e Lotoringiæ finibus propulsandos inflammatis, sociæ adiun-

ctæ:teterrimam Lutheranorum colluuiem,ueluti densissimã,atrocissimãq; grãdinẽ,eius primũ,puiciæ,mox reliquarum omnium,omnia late depopulari,miscere,uastare, molientem repressistis? sed quid repressistis dico?immo uero dissipastis: & ad unum prope internitioni dedistis?Quid igitur i his habes Erasme quod culpes?quod redarguas?quod illudas?Timorem?at has audacissime pugnasse constat:neq; magis de Italis hic loquor:quam de Germanis illis mediusfidius inuictissimis:ac una cum Lothoringiæ duce,& equite,cœlo consecrari dignissimis:Neq;.n. dum Italos rarò bellaces immerito abs te proditos dolemus:aliarum nos nationum uirtutes, ac egregia facta,aut inuidendo supprimimus:aut scribẽdo, extenuamus.An tu illas numero fretas confingas?at decem tantum millia, sexaginta millibus impauide prouinciam illam inuadentibus,impauidius sese opposuerunt. An loci fiducia? murorumue ambitu nostras tam paruas copias cõfisas dixeris?at in apertis ẽ campis illa tam egregia,tam diuina,pugna depugnata?An uiolatã? immutatamue suam ab his priscam religionem crimineris?At lutherani id ausi iampridem sũt: id quotidie magis moliuntur:An in his tantum pietatem laudes?damnes euentum?at is fuit felicissimus:An his ipsis tantum felicissimum prædices?at is cuncto christiano nomini fuit omnium maxime salutaris.Nisi enim illæ immanissimæ, teterrimæq; feræ,horum paucorum fortitudine

ſimul,& pietate,illo ter ualidiſſime, feliciſſimeq́ instaurato certamine, ad triginta quinq́ millia cæſæ fuiſſent:reliqui omnes,qui ueram,ueterem, immutatam,perfectamq́ Chriſti religionem, tot ſanctiſſimorum patrum uita ſtabilitam:tot doctiſſimorum uirorum monumentis illuſtratam: tot legitimis conciliis probatam:tot ſapientiſſimis decretis munitam:amplectimur:tuemur:ueneramur:una illa in pugna occubuiſſemus:occidiſſemus:interiiſſemus. Non enim illorum inexplebilem auaritiam,inexpiabilemq́ amentiam, una capiebat Lothoringia:ſed in eam primum, mox in reliquas omneis Chriſtianas natões ſuæ impietatis arma uertere meditabantur. Atq́ malorum omnium ſedem,quam acerrimus generis humani hoſtis:truculentiſſimuſq́ noſtrorum animorum inſidiator,ideo ad Aquilonem poſuit:quod propter illius tractus ingenia, quæ nouis ſemper monſtris procreandis,nefariiſq́ ſectis excitãdis ſtuderẽt:ac trucẽ ore Aquilonem ſpirarent,perpetuam ibi futuram præuidebat: hi in alium fruſtra locum,& cũ ſua ſunt pernicie trãſferre moliti. An hos rem ſibi pernitioſam molitos miremur? Qui Diuorũ ſimulachris paſſim diſiectis,religionibus,cerimoniiſq́ ſacrorum, & fanorum uiolatis, multiſq́ in deos, & homines impie,nefarieq́ commiſſis, furore præcipites agerentur:ac ueluti:quid ueluti? immo plane lymphati in manifeſtum ultro exitium ruerent. Eas .n. nationes,quas nouarum nuptiarũ illecebris,

fortunarum adæquatione, ciborum omnis generis usu, summis Antistitibus in ordinem redigendis, Templorum spoliationibus, in suam detestabilem hæresim pellicere nondum potuerāt: eas armis, depopulationibus, cedibus, incendiis, attrahere sunt conati. E cuius tam funesti tumultus crimine ego quoq; Lutherum eximerem: ac huius nullo modo culpæ affinem sacramento contenderem: confidenterq; assererē: nec eo duce Lothoringiam suorum armis infestatam, nec eo socio, aut suasore, tot lutheranos, a tam paucis nostris fuisse obtruncatos: si ii illum huius mali, huius contagii, & pestis autorem, originem, ac fontem non fuisse docuerint: qui id illum nec uoluisse, nec putasse contendunt. Quasi quicquam sit, quod sapientem minus deceat, quam dicere non putaram: situe quicquam ab homine Christiano, & a bono, & sancto uiro alienius, quā ubi de immutanda, seu (ut ipse existimari uult) emendanda religione deliberet: nō futuras seditiones, non cædes, non sacrilegia, non rerum omnium, ac sacrorum perturbationem expauescere: Non ex unius sectæ renouatione, multarum nefandarū sectarum renouationem reformidare. Sed quis unquam putasset? Lutherum hominem in literarum, historiarumq; sacrarum lectione exercitatū, in disserendo acutum, in concionando uehementem: in libidinibus (ut audio) cohercēdis inuictū: in spernendis opibus constantem: præ una tamen ambitione, propagandique nominis ardo-

re, eorum exitum non uidisse, non exhorruisse interitum? Quorũ iampridem execratas, e que hominum non solum animo, sed præter sola nomina, ex omni memoria erasas hæreses, non tã imitatᵉ; quã (si possit) conatur, ut e multis pessimis, unam longe peiorem, longe detestabiliorem conglutinet, ut sit Dioscoro facinorosior: Arrio perniciosior: Mõtano execrabilior: Manicheo, reliquisqꝫ id genus portentis, funestior. An non se iã colligere Lutherus, seqꝫ acerbissimo simul dolore conflictare deberet? Quod suam, in qua natus ẽ, religionem, quamqꝫ pacatam, concordemqꝫ a maioribus accepisset, tam impie distraxerit: tam immaniter disiunxerit. Quod quantũ habuit ingenii, quantum acquisiuit scientiæ: non ad hominum charitatem, sed ad perniciem conuerterit. Suos enim non modo nihilo meliores effecit: sed ut hos, prædæ cupiditate in hanc fœdissimam, & a Christiana pietate auersissimam mortem attraxit, sic reliquos suæ huius nouæ, molliorisqꝫ sectæ, solutiorisqꝫ licentiæ studiosos discipulos, ciborum, uoluptatumqꝫ illecebris captos, non ea morte affecit, qua illi afficiuntur: qui corporeis uinculis soluti, in beatorum uitam, & sedem emigrant: sed ea uita orbauit: quæ iis, si caste, si temperate, si pacate, concorditerqꝫ uixissent: sempiterna, felicissima, diuinaqꝫ debebatur. Sed desinamus Lutheranos, in quos non consulto, sed casu, (ut uides) incidimus, irritare: sua nimis sponte adreip. Christianæ concordiam perturbandam im

maniter concitatos. Quibus si alias uirtutes impertiamur: Modestiam nullo modo possumus, E uirtutum numero, ut doctiores, quam nos homines, meliores, quam nos Christiani, illam penitus eximunt. Quem enim è priscis illis (ne de uiuentibus loquar) sãctissimis, doctissimisq; patribus non aspernantur? aspernantur? immo inhumane, ac barbare insectantur: hunc porcum, illũ canem, alium belluam appellantes: ita inani exactissimæ doctrinæ opinione inflantur: Ita sola adumbratæ uirtutis, simulatæq; integritatis specie turgescunt. Vt igitur Erasme mea ad te, & ad quod institui, perorãdum, se referat oratio. Quoniam neq; testibus (ut solet) neq; argumentis, sed rebus: quas tu non geri modo audiueris: sed gerendis interesse potueris: satis iam aperte uidetur ostensum: Italos nostri æui milites, quocunq; belli genere esse præstãtissimos. Et si multis iam annis, Italia uariis fuerit bellis uexata: nõ nostra tamen Imbellia, sed ingenito nobis belli studio, quadamq; naturali imperandi cupiditate, externorum auxilia, non modo in Italiam euocata: sed nostris discordiis & alita, & defensa: cum tu cõtra, non nostræ solum, sed omnis memoriæ Italum, omnisq; quamuis diuturnæ militiæ militẽ, sic frustra raro bellacem, (ut frustra Anaxagoras niuem nigram) uenientibus sęculis insinuare, persuaderecq; laboraueris, ac propterea tam manifesto tenearis: ut non solum aperti mendacii, quod ipsum per se est teterrimum, sed pertinaciæ quo-

q; crimen: quod longe tetrius, longe est detestabilius: apud eas gentes, apud quas Italorum nomē peruagatum est: idest plane ad omnes, sis perpetuo subiturus: nisi ab ista mente, sententiaq; desistas: non tam meæ causæ necessarium, quā tuæ existimationi utile iudico: si amicis quoq; monitis, quasi mitioribus remediis, ego te lenire aggrediar: ut si te ea quæ a Græcis, ac latinis fidissimis, grauissimisq; scriptoribus bellica priscorum Italorum facinora traduntur: si tam euidentia, tā recentia, tam oculis inspecta, nostrorum militum gesta, nondum flexerint: nostri forsan amantissimi monitus, humanissimiq; rogatus, ad ueritatem, quæ scribentium est anima: tuum stilum reuocent: tuam mentem ad communem omnium mortalium sensum, seu iudicium potius, referant: tuum animū ad beneuolentiam erga Italos milites, erga ipsam denique amicam Italiam pelliceant: Cui ꝑfecto non tu modo, sed omnes populi, omnes nationes: omnia maria plurimum debent. Quæ enim regio sparsa Imperia congregauit? Italia congregauit: Quæ sanctissimis legibus, optimisq; institutis efferas gentes molliuit? Italia molliuit. Quæ tot, & tā discordes linguas latii sermonis commercio ad colloquia contraxit? Italia contraxit. Quæ omnium gentium patria? Italia. Quæ omnia maria intra paucissimos dies pacauit? Italia pacauit. Cui demum (ne ego aut nunc uelle, aut unquā posse Italiam laudare uidear: qui non ut a me laudetur:

ſed ne abs te lędatur, laborem) ipſum quoq; cœ-
lum debet: ipſum quoq; cœlū debet Italiæ: Quæ
quod Deorum cultu omnes exteras nationes ſu
perauit: quodq; ſuis quā plarimis ciuibus in cœ
lum relatis, Cœlitum numerum adauxit: cœlum
ipſum reddidit auguſtius, effecit uenerabilius.
Anne uero ſola Germania non debeat Italiæ? De
bet ſane Italiæ Germania non parum: Itali enim
illi orbis domitores in Germano ſolo antiquas
Vrbes non ad uictoriæ libidinem eruerunt: ſed
nouas, & pulcherrimas, ad beneuolentiæ luculen
tiſſimum teſtimonium extruxerunt. Age uero
(ne longinqua repetam) laboranti abhinc bien-
nio periculoſiſſimo Turcarum bello Germaniæ,
nonne Italia recentiorum iniuriarum oblita, bel-
licoſiſſimas legiones ſuppetias miſit? non ne fu-
it cauſa non minima? ut hoſtis ſupra fidem nu-
meroſiſſimus e Germania: eque omni Europa
in ſuam pedem Aſiā turpiter retulerit? miſit cer-
te Italia Germaniæ ſuppetias: Hoſtis fugienti ſi
milis e Germania exceſſit. Errare Eraſme, labi,
decipi, hominis eſt aliquando non ſtulti: memo
ria uacillare, ſenis eſt interdum etiam doctiſſimi.
Si qs uero amiciſſime, fidiſſimeq; erroris moni-
tus, illum spreuerit: contumaciq; pertinacia de-
fenderit: Id eſt hominis (ut leuiſſime dicam) ni
hil de ſua exiſtimatione cogitantis: nullumq; ue-
ræ laudis guſtū ſentientis. Quid? an ne uero tot
tuis ingenii dotibus te derogare non credas? ſi p
tinacius, peruicaciuſq; in ea ſententia perſiſtas?
cui a

cui,a pugnaciſſimo Italo erectæ in hoſtico Vrbes,& arces reclamēt? A ræ ab hoſtibus ipſis ad Italorum Imperatorum uenerationem dedicatæ,repugnent : omnium autorum ſcripta refragentur: omnium gentium ora contradicant: cui in ſolis terrarum ultimis adhuc extantes, Ipſiuſq; ſua prope cœlum altitudine cōtingentes ſubſtructiones,ſuis faſtigiis minitētur,cui deniq; maria littoribus,portubus,iſulis,ſcopulis,ſolito uehementius,impetuoſiuſq; illiſa,ad illuſiōem inaniſſimi,impudentiſſimiq; mendacii,ut reboent, remugiant,reſtrepent,expectes. An cum naturæ, deiq; tantus erga homines amor extiterit? tanta etiam cura?ut ipſis aliquando mutis ſermonem, ſterilibus partum,piſcibus reſponſum,terræ mugitum,aeri ſanguineum, ac lapideum imbrem, cœlo ardorem,diſceſſumq; tribuerit? quibus ſiquid aduerſi impenderet:moniti quibus poſſent ſupplicationibus,expiationibuſue præcauerent, ſiquid boni : id læti, gratiq; præſentirent: Eundem tu Deum?ſeu naturam, iiſdem rebus, in re haud dubie uera,deorumq; fauore,& numine facta,teſtimonii loco,ad huius mendacii illuſionē, aſſenſum,ſignumue aliquod non tributurā ſperes?Quid ſperes?non metuas?non expaueſcas, Aderunt(mihi crede)hæc,pluraq; alia, aderunt, qua poterunt ſignificatione, teſtes : non modo Italæ uirtutis in bello:ſed ſeruatæ, propagatæq; religionis in pace:Num ullum tam rarum pietatis exemplum extitiſſe unquam exiſtimes, quod

Italus non sanctissime praestiterit? Numue ullũ bellorum genus in rerum natura excogitari pos-
sesin quo Italus non uicerit? an ullam terrarum partem, oramue? de qua Italus non triumphaue-
rit. Nullus locus, nulla sedes, nulla ẽ regio: in qua Italae, Romanaeq; fortitudinis, humanitatis, con-
silii, animi, & pietatis, non sint aliqua adhuc im-
pressa uestigia. Mihi autem (cum de me cogi-
to) haec simul omnia exibilare, illudere, insultare-
que uidentur: q; in re tam aperta, tã clara, & qua nulla, post homines natos, sit testatior: tam lon-
ga usus fuerim oratione: quodq; te non neglectũ potius, quam tam ieiune, tam moderate, ne dicã timide, refutatum reliquerim. Tuae tamen tot iã editae lucubrationes, multiplexq; eruditio, tuaq; ista, quae paucis est concessa, tam multa scriben-
di facilitas, mouit: atq; adeo impulit: Te ut mo-
nerem, obsecrarem, ne diutius cũ Italia simulta-
tes geras: sed cum illa in gratiã quam celerrime redeas. A qua non latinas modo literas accepi-
sti, sed i qua (ut audio) ingnatae latinitatis uiti-
um uitasti: purae gustum sensisti: succum suauio-
ris imbibisti: tantumq; ex his tibi famae cõpara-
sti: ut paucissimos tibi hoc aeuo opponere, pau-
ciores praeponere possimus. Nec tamen est cur Italorum spernas ingenia: spernas & eloquenti-
am: quod bellorum illa diuturna tempestas, nõ nihil ab institutorum studiorum cursu illos ab-
straxerit. Non enim pauci excellentis ingenii fe-
licitate, ad omnes procellarum impetus, ut sube-

undos, promptissimi, sic ad euitandos, solertissimi, ad superandos fortissimi, naui, & mercibus seruatis, e tanto ingeniorum naufragio, in eloquẽtiæ, uariarumque disciplinarum portum incolumes enatarunt. Habet adhuc Italia, habet, tot præclarissimos philosophos: tot Iuris scientia consultissimos: tot diuinos Theologos: tot, & tam illustres medicos: tot subtilissimos Mathematicos: Et (ne mutarum artium eximios, & cum ipsa uetustate certantes artifices dicam) tot in omni bonarum artium genere eminentissimos homines: Quot nomina, ut sane non omnium noui: sic, si norim: uix enumerare ualeam: & causa non postulat: ut enumerem: & his ipsis, si prætereantur, ut non ingratum futurum arbitror: quod nostra laude non indigent: suis satis uirtutibus clari: sic tibi etiam iucũdum: quod illos, qui neq; poeticem, neq; eloquentiam profiteantur: abs te non magni fieri tui assceuerent. Illos uero, qui harum alteram, aut utramq; amplexantur: ac eloquentiam cum sapientia coniungere adnituntur: qua obsecro animi, qua ingenii, qua doctrinæ fiducia aspernaberis? quos tu quoq; si præ te contemnas: quod tam multa, quam tu nondum emiserint: nec forsan tam multa legerint: quod tam diu, quam tu, nondum uixerint? Næ melius tuæ famæ: tuæ posteritati consules: si omni studio, omni cura contendas: ne hos tibi inimicos pares. Hi enim, ut primum Italum militem tam ignauum abs te habitum audient:

acriter tibi irascentur: acerbissimis te Iudiciis con-
cident: grauissimis sententiis configent: & quo
quisq; poterit scriptorum genere, hostiliter lace-
rabunt: turpissimaq; mendacii nota deturpabũt:
cæterarumque præterea tuarum lucubrationum
fidem, autoritatemq;, uel ipsa sola græce, latine,
actusce, in te scribentium uarietate: & copia, non
parum eleuabunt. Quos ego ne hoc loco, (ut de
illis feci) omnino taceam: cum eorundem studio-
rũ ratio, & cum horum non paucis arcta etiã fa-
miliaritas: tum imprimis ea causa hortant': quod
cum quotidie noua, ac illustria ingenia in Italia
emergant: ac ideo illa Tibi tam procul absenti
minus nota esse non dubitem: neque tibi inuti-
le, neq; ingratum futurum ratus: si hos sine ullo
tamen orationis ornamẽto, nulla aut ætatis, aut
dignitatis, aut præstantiæ ratione habita, cursim
(ut quisq; occurret) enumerem. Quo non igno-
res, cum quibus tibi literarum Cẽturionibus, Tri-
bunis, & Ducibus, contentio, certamenq; impen-
deat: nisi bellicam, quam Italis laudem præripui-
sti, libenter, ultro, & quam celerrime, integram, in-
cõruptamq; restitueris. Caue per deos obsecro
Erasme ea causa intumescas, omnesq; eruditos
Italos præ te fœnum putes, quod pauci, aut for-
san nulli, tot uolumina, quot tu, ediderint. Nam
si Bembus, si lampridius, Lazarus, Niger, Bonfi-
nius, Pierius, Egnatius, Sebastianus Delius, Ma-
ioranus, Faustus, Recalcatus, Iul. Camillus. Pe-
tronius. Tho. Petrasãcta. Laur. Bartolinus: Mar

cel, Ceruinus, Sandrius, Philip, Strozza, & Petrus filius: si Fundulius, Marlianus, Lactant, Ptolomeus, Io, Pacũius, Crotus, Scæuola, Balamius, Latinus Iuuenalis, Lancellotus Politus, Gregorius Cortesius, Arsillus, Dardanus, Fracastorius, Maurus, Roscius, Sessa, Vitalis, Modestus, Frãchinus, Alex, Manzolus, Binus, Gaspar Contarenus, Paulus Torella, Barto. Simonetta, si Caserta, & Rota Neapolitani: si Ludouicus Fanen, Curtius Fregepanis. Iul, Alterius, Flaminii duo, Sebastianus Gualterius, Mariangelus, Franc, Crassus, Victorius Medianẽ, Cælius Calcagninus, Ianus Calãdra, Io, Chrysostomus, Cocceanus, Bellinus, Romulus, & Pompilius filius, Thebaldeus, Fab. Vigil, Petr, Mellinus, Molsa, Superãtius, Colotius, Vbaldinus, Blosius, Aloysius Priullus, si (ne & Illos ignores: qui iurisperitiam sermonis elegantia, & orationis ubertate exornarunt) Philippus Archintus, Gualterius Corbetta, Burla placentinus, Andreas Alciatus, Claudius Ptolomeus, Massa Gallesius, Rutilius, Albutius, & cum his duo Antistites, Paulus Capisucchus, & Io. Guidizonius, si præterea & hi Antistites, Sadoletus, Marius uolaterranus, Grana, Leander, Vida, Io. Maria Sipontinus, Petr. Crassus, Scribonius Tifernas, Iac. Ponzettus, Ninus Potentinus, Antonius Venantius, Alexander Campegius, Franc. Piccolominius, Si & Amplissima dignitatẽ Pricipes Cardi, Augustinus Triuultius, Alexander Cæsarinus, Hercules Gonzaga, Nicolaus Ro—

Cardinalium collegio cooptatus fuit a Paulo III pont Maximo.

III pont max renũtiatus die viii feb. 1550

dulfus, Ioannes Saluiatus, Hippolytus Mediceus, si demum hi inquam, aliiq; innumerabiles Itali disertissimi, nondum singuli, quot tu, uolumina ediderũt: qui scias, an ex his aliqui iam plura, quam tu, scripserint? ea tamen ne præcipitentur, intra suos parietes coerceant? qui autem ex his nondum prouectioris ætatis fines attigere: sed uix medium suorum studiorum stadium emẽsi, assidue promouentur: longius procurrunt: ac indies magis ad humanæ eruditionis, ac facundiæ metam uicinius appropinquant: si naturæ beneficio, tuorum annorum numerum icolumes impleuerint: nonne & ipsi tam multa quam tu, poterunt lucubrare? poterunt profecto Erasme aliqui tam multa: aliqui plura: (aliqui tua uenia) etiam digniora. Nam licet illa diuturna, ac pertinax bellorum rabies, quam pauloante execrabamur: nostris admodum studiis obfuerit, ipsa tamen pax, ut primum est restituta: alacriores nostris ingeniis animos ad illa intermissa repetẽda adiunxit: acrioresq; stimulos ad illa reparãda infixit: neq; ætate prouectioribus modo: sed & ipsis etiam adolescentibus: quos non paucos in multis Italiæ urbibus, præcipue tamen Neapoli, Bononiæ, Patauii, ac Venetiis, non paruum iam eloquentiæ specimen dedisse: nec paruam bonarum artium adipiscendarum spem de se concitasse, multorum literis, & sermone cognouimus. Ego uero tibi affirmare possum Erasme: duos imprimis in nostra hac Vrbe summo loco natos, sum-

mo ingenio præditos esse adolescentes, q̃ tãtis ad eloquentiam animis, & ad omnes, ueterum more, disciplinas capessendas sunt agressi, tamq; tã breui, profecere, ut nihil, nisi egregium, ac plane Italum, planeq; Romanum, ab his itra paucissimos annos expectemus. quos ambos, ut Teulum, Gallum, Colotium filium, Iul. Fabium, aliquotq; alios clariores tirones, in ueteranorum numerum non ascripsissem, nisi Prosperum Crucium Bononia omnis, præsente Clemente. VII. & Cæsare, cum magna ingenii, & eloquentiæ laude orãtem uidisset: nisi & Bernardinũ Maffeũ ornate, copioseq; scribentem, Patauium primum, mox patria ipsa Roma, cum armorum ferendorum libertatem paucis ante diebus a Paulo. III. sibi ademptam grauissime ferret, suorum ciuiũ causam agentem, præreptaq; arma ui, ac orationis impetu prope extorquentem, non laude modo, sed admiratione quoq; dignum iudicassent. Adde quod non importunum, ambitiosumue existimaui, si hos sua satis sponte discendi studio flagrantes, ego quoq;, quantum possem, inflammarem: quo etiam nostros alios adolescentes, & pueros, qui non pauci, iisdem nunc bonis artibus imbuuntur: his laudandis ad tam pulchræ laudis gloriam accenderem. Sed redeo Erasme ad litterarii exercitus antesignanos, & duces: in quorum non paucis litteræ interiores: summa uerborum grauitas, ornata sententiarum concinnitas: uehemens orationis cursus: assidueq; id moliuntur, id

Is nunc cardinalis est Iaa-[illegible]

isudant,id agunt:id affectant:ut locupletissimi, grauissimiq; autores,non ieiuni,ac non semper si di interpretes euadant: utq; suæ lucubrationes non intra famam post obitum sint:iaceãt,tabe scant:sed ipsa cum omnium sæculorum diuturni tate lætius germinent: speciosius floreant: uberi us fœtificent. Nec ut suam religionem oratione perstringãt,sed ut uita,& scriptis uenerabiliorem efficiant. Ego certe tibi spondeo,& promitto: ho rum aliquammultos (omnes.n. facultate dicen di pari,& summa laude,eminere non possumus: & contemnendos non arbitror:qui sequẽtes pri ma,in secundis,tertiisue consistunt) longe plura in pœnu habere,quam in platea: longe plura in priuato,quam in publico:quod tu per te,per te (inquam) intelliges:si quam erudita,quam orna ta,quam uaria,non quam multa sint, quæ illorũ exeant scripta,accurate,& sine liuore metiaris: quamuis (quod in bonam partem accipias ue lim) exactissima iudicia,non quãtum quisq; scri bat,quantumue prosit,sed quantum etiam dele ctet:quantum afficiat:quãti deniq; sit,quod scri bat:metiantur. Plurisq; faciant unum Põtani de stellis,unũ S.nceri de partu uirginis libellum (ne eos laudem, qui nunc sunt,quos posteri ueterib9 opponent) quam ingentia quorundam uolumi na:quæ licet passim legantur:ab illis tantum pro bantur:qui numero capti,pondus non sentiunt: Non ignoramus, Erasme palmariũ esse aliis an tecellere. At nescio an non sit præstantius: nõ sit

pulchrius:

pulchrius:non ſit humanius: ſuperior cum ſis, parem te gerere:neq; alios omnes præ te cœnifa cere. Sed putare,uel ſi eximius ſis,poſſe in aliqui bus aliquando ab inferiori,uel ſuperari,uel ſaltē non iniuſte repræhendi. Ego,quantū ad me per tinet,quamuis,ut ætate,ſic rebus omnibus, longe me tibi inferiorem,non fatear modo,ſed etiā pro fitear:meam tamen tua,hac in re,tanto ſuperio rem ſententiam,quanto tuam orationē mea ube riorem eſſe cognoſco,contendo,aſſeuero: neq; ē cur aut tu illam tibi fortuitū(ut ſolet)excidiſſe ſi mules:aut ego te orationis inopia lapſum opi net, Cum tu illam diu meditatam,cogitatam, & toties,tamq; diuerſis in locis editam,ut uerā,ſin cæram, optimāq; tot ānos cuſtodiueris: Et ego tuam in dicendo facultatem non ignorem. Neq; error eſt tam nouus,tamq; paruus,ut tolerari:ne que eiuſmodi:ut in librariorum culpam ullo mo do reiici poſſit. Quamobrem collige te Eraſme tandem aliquando:tuumq; iſtum Italorum con temptum(ne odium dicā)depone. Quos ſi præ te non ſatis eruditos iudicas:aut id prudēter diſ ſimula:aut ſaltem ne uſum quoq; fortiter, perti naciterq; tractandorum bellorum Italis adime. An uero pro nihilo tu putes hoc efferri? Et ad au res,& ad oculos tam literas,quam acies,& caſtra ſequentium peruenire? tibi nō modo e ueteribus, recentioribuſq; latinis ſcriptoribus neminem in tuo Ciceroniano plane probatum? niſi & in tuis adagiis integræ nationi eam gloriam,eam uirtu

tem adimeres,qua omnibus illa gentibus, omni-um gentium testimonio antecelleret:Quaq; oēs, quæ olim notæ erant,nationes,aut suo imperio subdiderit,aut sæpe prælio superauerit,teq; in tuis dialogis,ita amarioribus scommatis liberius idulgere:ut ne illi quidem,in qua natus, & quam pie,docteq; profiteris,religiōi parcas.Quod ego nunc,non tam libere tecum loqui auderē: ne aut nostra admonitio acerbitatem, aut repræhensio contumeliam pareret:nisi hac procaciore licentia,& ipsos quoq; lutheranos in te irritaueris: qui edito nup in te libello,te ut ipiū,ac tuæ religionis illusorem incessiuere,q; diuum tibi Paulum(bone Iesu)fanaticum,diuum Ioannem,multos crepare mundos uisum,quodq; alia quædam tam dictu,cogitatuq; turpia,ut ea pius,ac uerecūdus inimicus tibi exprobrare erubuisset,tu cogitare, nedum literis prodere,nō exhorrueris.Quæ ego ut uana esse uelim:sic etiam existimem. Expedit tibi profecto Erasme,expedit,ut hanc dectos obtrectandi consuetudinem, hanc cauillorum etiā in diuos acrimoniam tibi detrahas:Nam si detrahas,qui tibi merito possit obtrectare, non facile relinquetur,Vnde obsecro:unde uni tibi id accidisse reare:q; tot uiri nobilitate,diuitiis, prudentia,literis insignes,te non epistolis solum,sed editis etiam uoluminibus in te sunt inuecti. Quid tu Genesium Sepuluidam Hispanum:qui philosophiam,ac Theologiam græcis, latinisq; literis nauiter persecutus, utramq;, & orationis uber-

tate,& uitæ grauitate decorauit: ad scribendum contra te traxisse cogites? nisi officium? nisi pietatem? nisi ut Alberti Pii principis Carpensis, uiri omnium doctissimorum, sapientissimorumq; iudicio, doctissimi, ac sapientissimi, patroni de se optime meriti manes, quos tu tam fœdis conuiciis maculasti, tam iniustis maledictorum notis inussisti, purgatos, sanctosq; posteris proderet? Vnde tot in te quorundam iurgia manasse suspiceris? nisi q̃ hi te in te, & ĩ tuis amãdis, nimium: nimium in alienis carpendis deprahenderunt. Audita uero hac tua in Italos contumelia, quos contra te cuiuscunq; nationis eruditissimos homines concitatum iri, non dubites? non metuas? Certe illos quoq; in te armabis, qui prius, quam hanc rem nouissent, tui, tuæq; eruditionis erant studiosissimi, nedum, qui tibi antea erant infensissimi, quiq; passim in circulis, & bibliothecis petulanter effutiunt, arroganter obloquuntur, te multa quidem nosse, sed (ut de Margite est traditum) male omnia nosse, ac non sine cachinno blaterant: quibus (malum,) Batauus hic Momus agitur in temperiis? cui non satis insolens, ignominiosum, superbum, barbarumq; uisum, quod ĩ hoc ipso suo adagiorum uolumine toties aucto, toties emendato, toties edito, bellicam Italiæ laudem adimere tentauerit, Quodque quoddam ueluti belli classicum, quo efferas, barbarasque nationes, ad Italiæ uastationem excitaret, cecinerit: nisi & in suo Ciceroniano cunctis aucto-

ribus, e quacunq; gente latine scribentibus Romani sermonis candorem, ac latiæ eloquentiæ gloriam, quasi unus ipse sit extra omnem ingenii alcam, arrogantissime præripere conatus fuisset. Cum ipse nunquam tam emendate, tã accurate, tã sæpe e tot suis quicquã monumẽtis ediderit: quod id unus aliquis sine multis pudendis maculis offẽderit, sed uti hos nebulones. Qui ex aliena calumnia laudem, ceu fuci ex alieno labore cibũ quæritãt, neglectos relinquamus. Quid tu Paulum Iouium? qui mihi exciderat, qs enim oẽs (ut modo dicebam) doctissimos Italos meminerit? Quis nouerit? quis enumeraverit? quid? nonne tibi infensum, infestumq; futurũ censeas? qui, quod historias Liuiana scribit facundia, quo scribat & fide, altero ab hinc ãno, legiones Italas Hippolyto Mediceo Cardinale legato, Martio, & Camillo Colũniis, & Petro Maria sãcti Secundi Comite, tribunis, adolescẽtibus his quidem omnibus, sed quorum tu facta, non ætatis, sed immortalitatis iudices: in Germaniã, eo est consilio secutus: ut quæ in tam inaudito, tam formidoloso bello gererentur, accuratissime acciperet: oculatissime spectaret: fidissime intexeret. Is igitur & testimonii grauitate, & orationis ubertate, si in isto proposito peruicacius perstiteris, neq; ulla ratione ab ista mente, sententiaque destiteris: non te acriter refutabit? non acerbe redarguet? non infense exagitabit? non & audaciæ plurimum ad maledicendum tuis maleuolis ad-

iunget: cuius testimonium, si ut Itali, in causa Italiæ suspectum reiicias: aderunt, aderunt sponte Erasme testes, aderunt ultro diuinæ illæ, & omnibus seculis, omnium monumentis, & laudibus celebrandæ, Hispanorum cohortes, quæ tam animose, tam fortiter, tam constanter, tam feliciter teterrimã illam Turcarum tempestatem e Vianæ moenibus reiecerunt: immanissimiq; tyranni iugum Germaniæ, ac cuncto christiano nomini metum depulerunt. Necq; enim inuidiam, aut animorum angustiam in tam rara, tam singulari, tã diuina uirtute extimescimus. Omnibus nationibus apertus est cursus ad gloriam: Quæ autem illam, quam affectarunt laudem, sunt assecutæ: non detrahunt alienæ. Has igitur (haud dubie scio) concordi testimonio confirmaturas, Quam multum legiones Italæ, ut primum in Germaniam in medio belli ardore peruenere: sibi obsessis animi addiderit. Quam multum Turcis omnia late ferro, flammaq; uastantibus, terroris iniecerint: quam multũ Germanis principibus, (quos amplitudinis gratia nomino,) auxilii, & præsidii attulerint. Quamq; illis contra Germanis militibus, pudoris insperserint: qui in Italia domesticis, externisq; bellis conquassata, alacrius contra templa, & aras pugnare uisi sunt: quam in sua Germania, tota præsertim conspirante, socio Hispano, auxiliari Italo, pro coniugibus, pro liberis, pro libertate, aris, & focis, pugnauerint. Quo uel solo tam magno, tam prompto, tam oportu

no,tam salutari Italorum auxilio,uestrorum præ
sertim tam recenti in nos tot, & tam nefandarũ
iniuriarum memoria,non tu modo, sed omnis
Germania,licet bellicosissima,Italiam celebrare,
in oculis ferre,in ore,& animo,semper habere: in
cœlum laudibus tollere:omnibusq; aliis populis,
nationibus,gentibus præponere. Quas aut Ita-
lus præliis uicerit:aut bellis domuerit: Italumq;
bellicosissimum,sapientissimum, robustissimũ,
& sentire,& prædicare,& ad tuæ,quæ iam literis
est consignata,sententiæ improbationem, stabi-
lemq; refutatiouem, nisi eam ex animo prorsus
tuo,e que omnibus libris deleri,abradiq; curaue-
ris:sui iudicii testimonium,sempiternæ literarum
memoriæ tradere:ac in columna id ænea, publi-
co decreto incidi,ac perscribi curare deberet. A
quo uos debiti testimonii monumento, una for
san res auertere posset,quod nostrarum legionũ
in Germaniam accessus, ut Germaniæ maxime
fuit salutaris: sic earundem in Italiam reditus
Germaniæ fuit non parum incommodus: Quẽ
nos non modo maxime improbauimus: sed do
luimus grauissime:tulimusq; molestissime :in ue
stris enim damnis, nostrorum damnorum dolo
rem renouauimus:præteritorumq; malorum uul
nera refricuimus. Non tamen est cur magis no
stros oderitis:quam uestros:omnesq; nostrorum
temporum milites, Qui aduersus disciplinam
militarem sunt corruptissimi,sunt contumacissi
mi,quiq; non tam ad stipendia, ad donatiuum,

ad laudem,quam ad raptus, ad latrocinia (de greganis loquor) ad sacrilegia, militiam sequuntur, Quod tamen Erasme in his Italis si non minus ignoscas: minus porro mireris: quod subita consternatione, sine ullo futuræ decimationis timore, sine ducibus, per licentiam, e tanto bello, tam longinquo, in quo nullas Vrbes diripuisset, nullam prædam abegissent, in summa commeatus inopia, præterito stipendio iam deuorato, futuro denegato, ad pacem, quæ illi hominu generi est inimicissima, redire, positisq; armis inglorii degere cogerentur, Et si desertos duces, contemptamq; militiæ disciplinam in his iure exagites: non est porro cur illos imbelles iudices: qui indomitam alioqui Germaniam, quam longa est, impacate remensi, nullo suorum desiderato, in Italiam sese fortissime receperunt. Cancelli Erasme, quibus in ipso me initio uolens circumscripsi: iam nō monere modo, sed etiam cogere uidentur: ut ueterum Italorum clarissimis, terra, mari, miraculis uerius, quam facinoribus intactis, in nostris quoque bellis recensendis finem faciam, ex quibus tamen uix tantum (ut uidisti) hausi, quantum ad nudum, ac euidens Italorum fortitudinis testimonium confirmandum, satis esse putaui. An sit dubium? situe incertum? si eas tantum res attigi, eas tantum testes adduxi, quas neque scriptas legimus, neque ante nos natos gestas audiuimus: sed, aut dum gererentur, geri accepimus: aut gerendis interfui,

mus:nec in aliquo munito(ut aliquando usu ue-
nit)loco,arceue in aliqua,in quam nulla uis hosti
um peruaderet,tuti aliorum calamitates, & erū-
nas humaniter ingemuimus:sed in illa tot mensi
um Vrbis Romæ tenebricosissima nocte capti,
capto principe,capto Senatu,ciuibus partim ca
ptis,partim pro patriæ mœnibus obtruncatis,
in miserabili mulierum,puerorum,ac sacrarū uir
ginum eiulatu:eiulatu & matrum suos infantes e
prædonum manibus eripere conantium, in imi-
manissimo omnis ordinis uirorum,& ad cum di
em male seruatorum senum cruciatu,bonis, for
tunisq; direptis,domibus,aut complanatis, aut
disturbatis,fanis spoliatis,uix ægre tandem pre
tio,precibus mendicato redempti, non nostras
solū,sed publicas quoq; Italiæ ruinas altissimo
dolore cōsternati defleuimus:diu,multumq; mi-
rati, tot, & tam uariis laboribus, & tam a-
trocibus periculis,tam tenue corpus,tot, & tam
grauibus animorum molestiis,tam tenuem spiri
tum non succubuisse:& adhuc mirari nō desine-
remus:nisi illud nobis saluti iam fuisse animad-
uertissemus,quod exitio esse debuerat,Nam cala
mitatum multitudine, ærumnarumq; grauitate,
quibus omnibus horis obruebamur,sensum fun
ditus doloris amiseramus: Quem enim Italum
tam ferreo pectore hanc unam rem reputantem
(si una tantum contigisset) non consternasset?
quod licet sæpe uicerimus: nunquam tamen ita
uicerimus,ut non simul uicti fuerimus, nunquā
contra

contra uicti, quin uicerimus: uicissemque, & doluerit, & puduerit simul: Ecquos e tanto illo, e tot nationibus conglutinato exercitu, alios tu putes? quam Italos, primos Vrbem Romam armis hostiliter ingressos? possem illos tibi duces nominare, sed ne nominem, illorum magis pudor suadet, quam meus, ne noceant, timor deterret. At quoniam nondum ille immensus resedit dolor: nondum praeteritarum miseriarum recordatio tristis, & acerba esse desiit: & illae tanquam praesentes, & adhuc urgentes, inuitis saepe oculis occurrunt: auersantibus animis obuersantur: trepidantibus cogitationibus repraesentantur, tuus ille Myconius Caluus Erasme: & (nescio quo fato) alius item Caluus, non itidem Myconius, sed (quod pudet) Italus, effecerunt: ut quae grauissima, nefandissimaque mala obiuerimus: grauiora, nefandioraque uideantur. Quando ea, ut tu Caluo illo Myconio interpretando, nostrorum nos ignauia, uestrorum uirtute perpessos, callide hostiliterque posteris insinuare, persuadereque cogitasti: sic Caluus hic, iam non amplius Italus, sed Germanus, ac plane tuus, tuae causae occulte subscribens, non modo suam, & publicam impie, nefarieque: sed tuam quoque, (cum minime uoluisset) stultissime prodidit: una enim opera, & tuam manum male est imitatus: & literas quas abs te ad me dari finxit: uanas, barbaras, ac sibi repugnantes dedit: quibus homo callidus cum callidis quibusdam amicis mihi si posset: persuaderet: ne defensionem hanc iam emissam, emit-

terem:neue ignauiæ uulnera,quæ tu Germanus Italis iniuste inflixisti:ego Italus,nullo presertim maledicentiæ uulnere in te relato, pie, pacateq; sanarem. Quæ licet potestatum dissimilitudine, Rerump. uarietate,bellorum studio, Imperandi cupiditate,ui siderum Italorum pectoribus insita,contigisse diximus:existimandum tamē magis:ea fatali quadā necessitate,quæ improuidas nostras mentes occupauerit,euenisse. Vt mirandum non sit,Italorum consilia,fatorum ui fuisse superata. Sed uide Erasme,quam nos tibi,quam tu nobis,simus amiciores,quamq; nos tecū agamus mitius,tibiq; humanius ignoscamus,qui cū in hoc,qui latissimus sese nobis aperit, campo, omneis orationis sinus uel mediocribus eloquentiæ uiribus explicare,Iudicūq; animos, (si apud alios,quam apud te,iudices,hanc causam agere uoluissemus:) in tuæ sententiæ inuidiā,ac in tuæ famæ perniciem inflammare potuissemus :si e Veterum quoq; Italorum inumerabilibus, incredibilibusq; uictoriis,e que toto orbe relatis triumphis,erectisq;,in extremis utriusq; oceani littoribus,trophæis,exempla aggerere uoluissem9. Causæ tñ nostræ fiducia freti, freti etiam te rerā nostri æui milite,ac duce,gestarum,euidentib9, uiuis,& adhuc spirantibus exemplis permotum, pristinam sententiam mutaturum:e que omnib9 illam libris,ut uanam,ut inanem erasurum, seu, ut eradatur,quam celerrime curaturum. Nos nuda,& sola ueterum Italorum fama,populiq; Ro

mani existimatione, priscorum partes satis defensas, notam hanc satis abolitam, pristinum decus, satis conseruatum putauimus. Ea.n. omniũ mortalium animis Erasme, præterquam (nisi iam sit immutatus) tuo: priscorum Italorum bellicæ fortitudinis opinio est impressa, ea inhæret: inhærebitq; perpetuo dignitas: ea maiestas: ea deniq; e uariis, ac plane omnibus Italorum uirtutibus, famæ, honorisq; aura spirat assidue, hominesq; illas inuestigare, scire, imitariq; insudantes, sic iucũde afflat, sic recreat suauiter, ut nullorum testium fide, nullorum argumentorum acumine, nullorũ exemplorum autoritate, nulla animorum permotione, nullo denique (nisi ad pompæ id fieret ostentationem: aut ad officii perfunctionem) illustrium rhetorum patrocinio, eloquioue indigeat. Adde, quod si in admirationem præcocis uirtutis Adolescentibus extraordinaria imperia commissa: Si Virginibus, statuas erectas: si militarib9 uiris, ad corporis ornamentum, armillas, phaleras, torques, aureos anulos concessos: si ad premium laborum hortos, uillas, prædia, agros distributos: si ad Clementiæ, liberalitatisq; exercitationem, uectigalia remissa, immunitates datas, captos Reges, liberatos, Deuicta regna, restituta: si ouationes, Deuotiões, trophœa, triumphos, si triumphorum ornamenta, si deniq; Vrbem Romam suas innumerabiles, incredibilesq; uictorias, quæ uix cœlo ipso caperentur, nõ capientem, hoc uno in loco recensere aggressus fuissem: non

minor mihi magnitudo excreuisset: nec minori me difficultate circumuentum sensissem: quam si cuiusdam alius mundi res omneis, unum in quendam cumulum, uno tempore, una opera, conicere tentassem.

A B C D E F G H I k

Omnes sunt duerni.

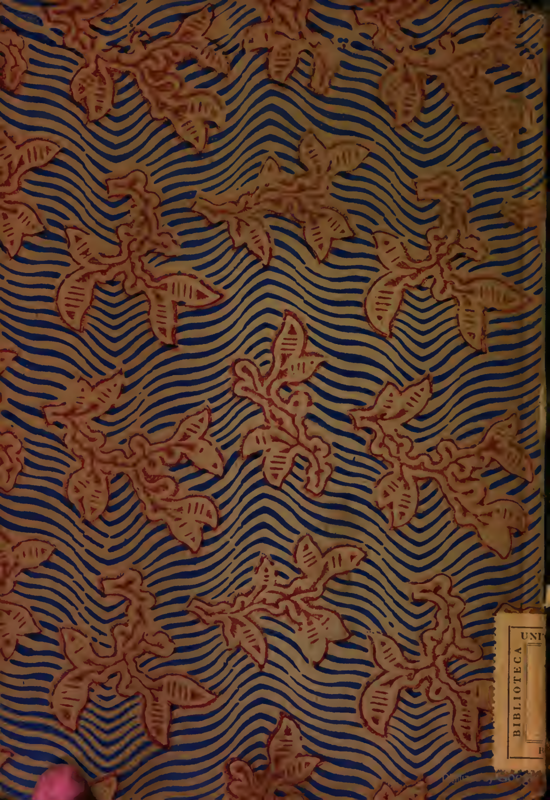
Impressum Romæ apud Antoniũ Bladum de Asula. Anno Domini. M. D. XXXV.

Antonius Bladus Platina Chalcographus
Ad Lectorem.

Arma Italis aufert calamo Germanus Erasmus.
Arma Italis reddit Cursius eloquio :
Seruarint armis alii sua mœnia:dum sit
Arma magis genti reddere adempta suæ.

Lector Hos Impressoris errores cursim animad
uerti. In reliquis ignosce occupato :
In B litera fo. i.
Beniuolum: beneuolum legas
fo. iiii. Tanq;: lege tamq;
In C fol. i.
Scytam: Scytham, ibidem:
ne tam immenso: ne in tam:
In D fol. i.
Enygma: ænigma
In F fol. i. dictio nauasse omissa est:
Magnam se operam in ea: magnam se operam
nauasse in ea.
In H fol. i. monti, emenda moniti:
Hos præterea duces, qui erant in margine, quia
impressor omisit, hic notandos duxi.
In Vrsina familia Io. Corradum : & Camillum
Pardum
In Ballionia: Carolum, & Braccium :
In Marescotta. Sfortiam Habemus.
Vale.

BIBLIOTECA
UNI
Digitized by Google